

"TRANDAFIR G. DJUVARA'NIN 'TÜRKİYE'NİN PAYLAŞILMASI HAKKINDA YÜZ PROJE (1281-1913)' ADLI ESERİN ANALİTİK DEĞERLENDİRMESİ"

Tarihiçi Albert Sorel, "*Şark Meselesi, Türklerin Avrupa'ya girmeleriyle başlar*" demiştir. İşte bu tarihten itibaren Türkleri Avrupa'dan atmak için plânlar yapılmış, hatta girişimlerde dahi bulunulmuştur. Hıristiyan güçler, alu yüzüldür Osmanlı Devleti'ne çeşitli saldırılar düzenlemiştir. Aslında yüzyıllardır parçalanması plânlanan, çeşitli iç ve dış güçlere rağmen, son zamanlara kadara direnebilen, başka bir devlete de rastlamak pek mümkün değildir. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin sonunun geldiği, çok kez söylenmiş veya yazılmıştır. Bütün söylenen ve yazılanlara rağmen yine de Türkiye'nin, çabuk ve mutlak bir mağlubiyetle bertaraf edilmesi istememektedir. Aksine Türkiye'nin, gerektiğinde nasıl korunacağını hesapları yapmıştır.

İster belirli dönemlerin incelenmesi biçiminde olsun, ister genel çerçeve içerisinde düşünülün, ya da Boğazlar gibi özel durumların araştırılması için olsun, *Şark Meselesi*, çok sayıdaki araştırmacının konusunu oluşturmuştur. Bu araştırmalarda, bazı politikaların, hatta bazı hükümdarların projelerinden söz edilmiş olmasına rağmen, çeşitli taslaklar bir araya getirilip, bir bütün halinde, karşılaştırmalı inceleme yapılmamıştır. İşte Türkiye'nin paylaşılmasına, Osmanlı Devleti'nin adeta Avrupa'dan tamamen yok olmasına taük olduğumuz bu eserde, paylaşmaya ilişkin projelerin envanterinin yapılması fevkalâde ilgi çekicidir. Bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin paylaşılması ile ilgili taslakların okunması, hem düşündürücü hem de öğretici olmakla birlikte, alınması gereken derslerin muhtevası hakkında da bilgi vericidir.

Önce Haçlıların devamı sayılabilecek, *Kutsal Toprakların* ele geçirilmesi ile ilgili projeler vardır. Daha sonra Türklerin Avrupa'ya yerleşmesini izleyen dönemle ilgili plânlar da mevcuttur. Bunların bir bölümü, Papa X. Leon ve V. Pius örneklerinde olduğu gibi, papaların hazırladıkları ve Hıristiyanlığın umumî çıkarları göz önüne alındığı tasarılar, diğerleri ise I. François, XIV. Louis, Koca Petro, Büyük Katarina, II. Josef, Napolyon ve Aleksandr gibi, kendi ülkelerinin çıkarlarını hesaplayarak hareket eden hükümdarların tasarılarıdır.

Erasmus, Leibniz, Volney gibi filozof ya da bilim adamları da paylaşma tasarıları yapmaktan kaçınmamışlardır. Erasmus, pek de felsefi sayılmayacak bir üslupla, Türklerle karşı sanki bir *iddianâme* yazmıştır. Ona göre, "*Türkler, geçmişleri karanlık barbar insanlardır. Hıristiyanların varlıklarını sürdürmeleri için Türkleri yok etmek gerekir*" (s.64).

Leibniz'in görüşleri ise siyasi niteliklidir. Onun asıl amacı, Fransa Kralı XIV. Louis'i Hollanda seferine çıkmaktan alkoymak ve bundan hareketle Mısır'ı işgal etmeye yöneliktir. Bu plânda "*sadece Mısır değil, bütün Doğu ayaklanmak için korkmadan güvenilebilecek bir kurtarıncının gelmesini beklemektedir. Mısır işgal edilince, Türk İmparatorluğu'nun geleceği de belli olur ve her yanından çöker*" (s.8) diyen Leibniz, Fransa Kralının Osmanlılara karşı girişeceği bir savaşta, diğer Hıristiyan krallarla anlaşabileceğini tasarlamaktadır.

Volney ise Osmanlı Devleti'nin eninde sonunda yıkılacağını düşünmüş ve bu hususla ilgili görüşlerini, 1788 Avusturya-Rus Savaşı sırasında kaleme almıştır. Volney'e göre gelecek Ruslardır. Aslında Volney'in idealist yanı pek yoktur. "*Polonya'nın başına gelenler, Viyana ve Saint Petersburg saraylarının, bu kez yeni bir paylaşma konusunda da uzlaşabileceklerini göstermektedir*" (s.9) diyor. Bu durumda "*Osmanlı Devleti'nin varlığının genelde kendi çıkarlarına uygun olduğu görüşünde bulunan Fransa ne yapmalıdır?*" (s.9) sorusuna Volney, şu cevabı vermektedir: "*Türkiye'yi savunamayacağımıza göre tedbiri elden bırakmamak, zaman kazanmak*

ve bir sistem oluşturmak durumundayız" (s.9). Görüldüğü gibi ünlü düşünür, paylaşılacak topraklarda oturanların duygularını, çıkarlarını ve topraklarının siyasi ya da iktisadi gerekçelerle, başkalarına verilmesini çok doğal karşılamaktadır.

XVIII. yüzyılda kimse Türkiye'nin sonunun yaklaştığını sanmıyordu. Trandafir Djuvara'nın pek yerinde olarak gönderme yaptığı Montesquieu: "*Türk İmparatorluğu, eskiden Greklerin bulunduğu zayıflık derecesindedir. Zirâ bu imparatorluğu yıkmak isteyecek bazı hükümdarlara, Avrupa'nın üç tüccar devleti hemen katılmayacaklardır*" (s.9) demiştir. Aslında bu tahmin, uzun süre geçerliliğini korumuştur. XIX. yüzyılın büyük bir bölümünde, Osmanlı Devleti'nin varlığı Avrupa'nın dengelerini koruma açısından, tartışma götürmeyen bir gerçek sayılmıştır. Pitt'in şu sözleri bilinmektedir: "*Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığının devamı, İngiltere için bir ölüm kalım meselesi olmadığını söyleyen bir kimse ile tartışmaya girmem*" (s.9) demiştir. Ancak böyle görüşlere, ne İngiltere'de ne de bir başka yerde rastlanmaktadır. Aslında korkulan husus, Türkiye'nin yok olması değil, şu ya da bu şekilde herhangi devletin, Türkiye'den toprak alarak büyümesidir.

Djuvara'nın eserinde, hükümdar, filozof ya da politikacıların dışında daha az tanınmış yazarların taslaklarının da yer alması, ilk bakışta şaşırtıcı olabilir. Ancak bütün bu taslaklar, bazı hükümdarların düşüncelerini ya da kamuoyunun görüşlerini yansıtmaya açıktır. Bu taslaklar önemlidir. Aslında bu kadar önemli bir siyasi mevzuda, çeşitli dönemlerde hangi görüşlerin ortaya çıktığının bilinmesi, oldukça yararlı olacaktır. Çünkü Türkiye'nin paylaşılmasıyla ilgili projelerin incelenmesi, genel sonuçlara varılmasına imkân sağlayacaktır.

Bu taslakların tarih içindeki yeri ve etkilendikleri, bütün milletlerin tarihinde görülen örneklerde olduğu gibi, hiç de insaflığa örnek olacak nitelikte değildir. Uluslararası ilişkilerde, verilen söze sadık kalınmadığı ve güven duyulmadığı izlenimi yararmıştır. Zirâ bir hükümdar, bir yandan Türklerle ittifak görüşmesi yaparken, öte yandan Türkiye'nin paylaşılması hususunu başkalarıyla görüşebilmektedir. Örneğin Fransa Kralı I. François bu şekilde davranmıştır. "*Hasta adamın*" yerine geçecek varislerin ya da taslak sahiplerini önerdikleri, hiçbir şekilde devletler hukuku prensiplerine uygun değildir. Osmanlı Devleti'nin geniş toprakları, sanki canlı bir varlık gibi kesilip biçilmiş, oralarda bulunan halkın çıkarı ya da duyguları göz önünde tutulmadan paylaşılmış, buna karşın halk, geçici hevesin, heyecanın ve siyasal çıkarların dayattığı çözümleri, kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu yaklaşımlar, Napolyon'un imparatorluğu yıkıldıktan sonra zaman, onun mirasını paylaşılması ile ilgili gelişmelerin bir habercisi olmuştur.

Bu projelerin bazıları, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetini yıkmayı düşünmüş, fakat yerine kimin olması gerektiği üzerinde yeterince durulmamıştır. Buna karşın Kardinal Alberoni'nin ünlü tasarısı ise daha uzağı görmekteydi. Kardinal, Haçlı Seferleri'nin başarısızlıkla sona ermesinin nedenini, fethedilecek toprakların paylaşma biçiminin, önceden belirlenmemiş olmasına dayandırılmaktadır. Bu nedenle her müttefikin, önceden ne kazanacağını açıkça belirtilmesini önermiştir. Böylece küçük devletlerin zararına olan haksızlıklar, bertaraf edilmiş olacaktır. Daha sonra yaşananlar, bu öğüdün dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Bu, sadece büyük devletlerin, zayıfların sırtından zenginleşmesi açısından değil, mağlubiyete uğrayanların mallarının paylaşılması istenmesi ve galiplerin, ileride birbirleriyle kavgaya tutulmalarını önlemesi açısından da önemlidir.

Türkiye'nin paylaşılması hakkında asırlardır yapılan ve bir devletin hayatı söz konusu edildiği bir paylaşma tasarısı ve buna bağlı olarak müzakereleri, nasıl olup da kamuoyundan saklanabilmiştir? Hükümdarların normal ilişki içinde buldukları bir devletin sırtından, ona karşı plânlarda yapmaları belki de doğaldır. Polonya'nın paylaşılması II. Frederik ile II. Katarina arasında soğukkanlılıkla plânlanıp, bu haksız eyleme vicdanı sızlayarak iştirak eden, ama ölenin

mallarından yeterli bir bölümüne sahip çıkmakla avunan Maria Tereza tarafından da onaylanmamış mıydı? Bu çeşit fetihler, sadece hükümdarlar tarafından değil, hemen herkes tarafından çekinmeden yapılmaktadır. Arada sırada bazı paylaşma girişimlerine direnenler olduysa da bunların gerekçeleri, sadece siyasi niteliklidir ve tehdit edilen devlet değil, tam tersine sistemdir. Bu nedenle dengeyi koruma amacı, her zaman için amaç edinilmiştir.

Bütün bu gelişmeler, Türklerin kurduğu hakimiyetin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Kuvvet, hiç kuşkusuz çeşitli devletlerin kuruluşunda olduğu gibi genişlemesinde de önemli bir rol oynamıştır. Ama, genelde kaba kuvvetin etkisi, sınırlı bir süre hissedilmiştir. Fetih yapanlar, yenilen halkın niteliklerine göre değişen, uzun ya da kısa süreler sonunda, hakimiyetleri altına aldıkları topraklarda yaşayan halkı özümsememişler, o halka, sömürmenin sağladığı yararlardan faydalanmışlardır. Böylece o insanların eski ülkelerine duydukları acılı özlem duygusu, hafifletilmeye çalışmıştır. Bu yaklaşım, kuvvet kullanarak orada bulunmaya devam eden ve fethettikleri bölgeye, tam olarak yerleşmeyen kuvvetlerde görülmemektedir. Türkler, gittikleri yerlerde fatih olarak kalmışlardır. Bu durumda mesele, bu fethin daha ne kadar zaman süreceğinde düğüm- lenmektedir. Kuvvet kullanılarak kurulan ve öyle devam edebilen bir düzen, bu baskının eksiksiz olarak sürdürülmesiyle yaşayabilir. Romen tarihçi Nic Yorga tarafından Napoli Ulusal Kıtaplığı'nda bulunan ilgi çekici bir projede, ki Lutio adındaki bir İtalyan tarafından kaleme alınmıştır, XVI. yüzyılın sonunda, Osmanlı Devleti'nin şiddete dayalı bir devlet olduğu görüşü, sağlam bir temele dayanmadığı görülmektedir.

Kuşkusuz Osmanlı Devleti, Lutio'nun düşündüğünden daha uzun zaman yaşamıştır. Devletin çöküşü, bir ara, XVIII. yüzyılda Fransız diplomasisinin desteğiyle sağlanabilen Belgrad Barışı sayesinde duraklamış ve daha sonra Devlet, dış etkenler sonucu oluşan çeşitli koşullar nedeniyle yıkılmaktan kurtulmuştur. Ancak, hiçbir zaman ciddi biçimde yeniden güçlenememiş ve XIX. yüzyılda, kendi topraklarından koparak Avrupa'da kurulan devletlerin etkisiyle yıkılma noktasına ulaşmıştır. Aslında bu, tarihin galiplere verdiği bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gaflpler, kendilerine düşen pay içinde, ancak özgür iradeleriyle kendi devletlerine bağlanmamış olan halklara egemen olmuşlardır. Bu halklar, kendilerine sorulmuş olsaydı, belki başka ulusal oluşumlar içinde bulunmak isteyebilirlerdi. Şimdi bu yeni devletler, içlerinde yaşattıkları tüm halklara, dürüst bir yönetim sunmak, hoşgörölü ve açık olmak, Türk hakimiyeti altında verilmeyen hakları sağlayarak, kendilerini onlara kabul ettirmek durumundadır.

Ünlü Fransız düşünürü Montesquieu, *"Avrupa'nın üç büyük tüccar ülkesi, çıkarlarına öylesine bağlıdır ki, hemen Osmanlı'nın yardımına koşarlar"* (s.15) demiştir. Tanınmış Fransız düşünürün bu kehaneti, yüz seksen yıl geçerliliğini korumuştur. Kimileri, etki alanından ya da barışçı amaçlarla bir yerlere varmaktan söz ettikleri zaman, bilinmelidir ki paylaşma oldukça yakındır!

Osmanlı sınırları içinde Türklerin yönetimi altında bulunan eski eyaletler ayaklanarak bağımsız devletler haline gelmişlerdir. Macaristan, Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Arnavutluk, Cezayir, Tunus, Mısır, Libya, Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Kırım ve Kıbrıs, Girit, Samos, Rodos adaları v.b.ŞOsmanlı'nın dağılması, aslında birden bire olmamıştır. Avrupa'daki topraklarda, bazı hükümederin telkinleri doğrultusunda, milletlerin kendi iradelerine uygun olarak bağımsızlığına kavuşmaları biçiminde gerçekleşmiştir. Aslında adı geçen toprakların sınırında bulunan, kimi büyük devletlerin lehine olmuştur.

Bu hususta bazı politika yazarları tarafından hazırlanan taslaklar, henüz ölmemiş bir ayının postunu satmaya kalkar gibi, Osmanlı Devleti'nin geniş toprakları, kağıt üzerinde parçalanmıştır. Oysa büyük devletler arasında rekabet, Osmanlı Devleti'nin korunmasını, Avrupa

dengeleri için gerekli kıyordu. Bazı düşünürler, Türkiye'nin batı uygarlığını özümsemesine olanak bulunduğunu bile ileri sürmüşlerdir. Ancak İstanbul yönetiminin, anayasal rejim kurulması hususundaki girişimlerinin, beklenen sonuçları vermediğini de itiraf etmek gerekir.

Doğrusunu söylemek gerekirse, Hıristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki ilişkilerin hiçbir zaman dostça olmadığını belirtmek lazımdır. Kabul edelim ki, çağdaş hoşgörü anlayışına rağmen, bu milletler arasında, bugün de dahil olmak kaydı ile özellikle Hıristiyanlardan kaynaklanan bir hınc alma duygusu bulunmaktadır.

Hıristiyan ülkeler, daha Türkler Avrupa'ya ayak basmadan önce, onları Asya'nın derinliklerine sürebilmek amacıyla, aralarında işiştare etmişlerdir. Haçlı tarihçileri, Doğu'nun paylaşılmasını düşünüyordular. 1306 yılında Pierre du Bois, Charles de Valois'nun Bizans İmparatorluğu'nu ele geçirmesini istemektedir. Hıristiyanlara ait bile olsa, bu ülke Batılıların ilgisini olağanüstü derecede çekmektedir. Fakat daha sonra bu ülkenin, ki Türkiye kastediliyor, Türk hakimiyeti altında bulunması, Batılıların müdahalesi için iyi bir bahane olmuştur. İstanbul'un Türkler tarafından fethini izleyen yüzyıllarda, Haçlı Seferleri'nin başlatıldığı kargaşanın yerini, Türkiye'nin paylaşılması hususundaki taslaklar almıştır. Bunları hazırlayanlar arasında, ihtisasl ve becerikli olanlar olduğu gibi hayalci ve ütopyacı olanlar da vardır. X. Leon, V. Pius, VIII. Clement gibi tanınmış papaların oldukça gizli projeleri yanında, I. Fransua, I. Maksimilyen, XIV. Louis, Büyük Petro, II. Katarina, II. Jozef, I. Napolyon, I. Aleksandr, I. Nikola gibi imparatorların ya da güçlü kralların taslakları da dikkat çekmekte ve Monsieur de Polignac'ın taslağı gibi resmi olanlar yanında, aslında Garibaldi ve Turenne'e ait olmakla birlikte, takma adlar altında kaleme alınanlar da vardır.

Bütün bunlardan sonra Türkiye'yi parçalamakla ilgili olarak ele alınan tasarılar, metodik bir sınıflandırmaya tâbi tutularak, Osmanlı düşmanlığına dair temel düşüncelerin izlenmesine imkân sağlayan, kronolojik bir sıra takip edilmiştir. Buna göre ciddi ve güçlü savaş hazırlıklarıyla, hayali darağaçları kuranları yan yana incelemek pahasına da olsa, bu eseri dikkatlice okumak, genç nesillerin boynunun borcudur. Öte yandan bazı hükümetlerin görüşlerini gizlemek veya bazı resmi vesikaların daha ciddi bir şekilde ele alınması gerektiğini, bir kez daha vurgulamak gerekir.

Paylaşma tasarılarının büyük bir bölümü, diplomatik yazışmalar içinde gizlenmekte ya da eski kitapların tozları arasında kalmasında dolayı az bilinmekte veya hiç bilinmemektedir. Lâkin bu projeler, Baunun uzun zamandır beklediğı taksim, gerçekleştirildiği bu günlerde, tekrar ele alınmaması için biz gençlerin fevkalâde dikkatli olmamız gerektiğini bir kez daha vurgulamak isterim. Zirâ Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan neredeyse tamamen alındığı bir zamanı yaşıyoruz. Bu, bizler için kabullenilmesi oldukça zor bir hadisedir. Öte yandan paylaşma projelerinin nasıl yapıldığını veya ne şekilde plânladığını bilmek, adı geçen bu projelerin tamamını öğrenmek veya algılamaktan geçir.

Şimdi bu projelerin, analitik değerlendirmelerinin neler olduğu üzerinde durmakta büyük fayda vardır. Buna göre ele alınan projeler, üç ana başlık altında toplamak mümkündür.

- I. XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Kutsal Toprakları Ele Geçirme Projeleri
- II. Türkiye'nin Paylaşılması Projesi
- III. Türkiye'nin Taksimi

Bunlarla ilgili tafsilatlı bilgi aşağıdaki gibidir:

I) XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Kutsal Toprakları Ele Geçirme Projeleri:

1.Sicilya Kralı II. Charles'ın Projesi (1270'e Doğru): (s.21-22)

II. Charles'a göre, müslümanlar (Türkler) Anadolu topraklarında çok güçlü oldukları için, bu bölgeden toplu olarak geçişin intihar olduğunu düşünmektedir. Türklerin, Haçlı ordularının karaya çıkmalarına izin vereceğini ve iklim koşullarının Haçlıları zayıf düşüreceğini biliyordu. Bundan dolayı II. Charles, Mısır'a karşı ticarî ablukayı öngören bir savaş açılmasını önermiştir. Böylece Türklerin gücü, bir şekilde yok olacağını tasarlamıştır. Aslında bu girişim, daha çok kişisel amaçlı bir girişimdir. II. Charles, yanına herhangi bir müttefik almadığı için başarıya ulaşması pek mümkün olmamıştır.

2.Padovalı Keşiş Fidence'nin Projesi (1274): (s.23-24)

Fidence tarafından hazırlanan tasarımin birinci bölümde, kutsal topraklar anlatılırken, ikinci bölümde ise Kudüs'ün geriye alınması için gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Bu projeye Avrupa'daki hükümdarlar, önceki yüzyıllara oranla, inançları uğruna daha geniş imkânlar sağlamış olmalarına rağmen, yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesine imkân yoktur. Bundan hareketle dinî heyecanlı desteklenmeyen bir haçlı düşüncesinin, kötü sonuçlara vesile kıldığı görülmüştür.

3.Charles de Valois'nun Projesi (1301): (s.25-26)

Tamamen kişisel çıkarlar uğruna yapılmış olan bu girişim, kısa sürede son bulmuştur. Aslında proje, hemen taraftar bulup uygulama sahasına konulmuşsa da ele alınan amaçlar için hazırlıklar oldukça yetersizdir.

4.Pierre du Bois'nun Projesi (1306): (s.27-29)

"Kutsal Toprakların Geri Alınması" adlı kitapla ün kazanan Bois, Papa'nın cismanî yetkilerinin ilgası, kilise ve manastırlar ait malların krallık adına el konulması, Batılı bütün ülkelerin Fransa Krallığı altında toplanıp, *Birleşik Devletler Konfederasyonu* olarak bir araya gelmesini savunmuştur. Lâkin savunulan bu görüşler, ancak şimdi hayata geçirilebilmiştir.

5.Raymond Lulle'in Projesi (1306): (s.30-31)

Lulle'nin kutsal yerleri Türklerden kurtarma önerisi, Papa tarafından bir çılgının hezeyanı olarak algılanmıştır. Özellikle Doğu'nun işgal edilmesinden sonra Katolikler arasında nasıl paylaşılacağını açıklanmaması, ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

6.Marino Sanuto'nun Projesi (1306): (s.32-33)

Bu proje, Katolik inancını yayma rüyası olarak görülmüştür. Ancak *Sanuto*, kutsal toprakların kurtulması için öne çıkarılan dinî amaçların yanına, bu kez siyasi ve ticarî menfaatleri de katmıştır. Bütün bunların yanına Doğu ve Batı kiliselerinin, Papa'nın tek çatı altında birleşmesini savunmuştur. Lâkin önerileri hiç kabul görmemiştir. Bunun sebebi de siyasi ve ticarî çıkarlar, XIV. yüzyılda Hıristiyanlık inancından daha güçlü olmasıdır. Aslında Sanuto, dönemin ekonomik görüşlerinin bir sentezini yapmış ve özgün bir öneri sunmuştur. Bununla ilgili olarak Mısır, coğrafi konumu nedeniyle Doğu dünyası ile Hıristiyan ile Avrupa arasındaki ticaret transitiinin deposu olduğunu tespit eden ender kişilerden birisidir. Sanuto'nun plânı, Mısır'ın karadan abluka altına alınmasını, daha sonra da ele geçirilmesini öngörmekteydi. Tam yedi yüz

sonra İngiltere, Mısır'ın önemli konumunu anlamış ve Sanuto'nun büyük rüyasını, kendi lehine gerçekleştirmişür.

7.Hayton ya da Hetum Projesi (1307): (s.34-35)

Hayton, kutsal toprakların ele geçirilmesinin denenmesi ve böyle bir girişimin başarıya ulaşma ihtimali üzerinde durulmuştur. Hatta Mısır ve Suriye'ye saldırılmasını önermektedir. Onun, izlenecek güzergâh üzerinde üç ayrı teklifi vardır. Ya Kuzey Afrika'dan gelinecek, ya Tatarların büyük yardımı ile İstanbul'ya da deniz yolu tercih edilecektir. Fakat Hayton, istülaya Ermenistan'dan başlanmasını Papa'ya önerme hatasını işlemişür. Zirâ bu coğrafyaya yapılacak bir çıkarma harekâtı, büyük tehlikelere yol açacağı gibi, iklim koşullarının da göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki bu taslak, Doğu'nun nasıl paylaşılacağı fikri üzerinde durulmadığı için ciddiye alınmamıştır.

8.Guillaume de Nogaret'nin Projesi (1310): (s.36)

Fransız Kralı'nın Başbakanı olan Nogaret'in hazırladığı ve yeni bir haçlı seferinin düzenlenmesini ele alan muhtura, Fransız Krallığı'nın görüşlerini yansıtmaya açısından resmi bir vesika sayılmaktadır. Bu proje, Fransız Kralı'nın önemli miktarda para kazanma amacıyla olduğu şüphesini uyandırmış ve pek makbul görmemiştir.

9.Guillaume d'Adam'ın Projesi (1311): (s.37-38)

Fikirleri çok özgün olmakla birlikte XIV. yüzyıl başında rastlanan diğer görüşlerden çok farklıdır. Haçlı Seferi'nin karadan düzenlenmesini ve yol üstünde bulunan İstanbul'un alınmasını önermektedir. Hindistan'ın, Mısır ile ticaretini baltalamak için İnan Körfezi'ne güçlü bir donanma gönderilmesini istemiştir. Aslında bu, o dönem için bir cüret sayılmaktadır. Aslında *d'Adam'ın* birinci önceliği, Müslümanların ticaretine darbe vurmaktır. Bu amaçla ileri sürülen diğer fikir, Mısır'ın Uzak Doğu ile ticaretini Kuzil Deniz'in girişinde durdurmak. Fakat Hint Okyanusu'nda bir filo oluşturması, o gün için olanaksız bir faaliyet olduğu için bu öneri değer görmemiştir.

10.Kıbrıs Kralı II. Henri de Lusignan'ın Projesi (1311): (s.39-40)

Kıbrıs Kralı, Hıristiyan ordusunun nasıl düzenlenmesi ve sevk edilmesi gerektiğini, bir asker olarak hazırlayıp sunmuştur. Özellikle ticarî emtia bağlamında Müslümanlara eşya temin eden *"mali christiani"* (kötü hıristiyanların) faaliyetlerini durdurmak, arkasından ordunun büyük bir bölümünü harekete geçirerek, Kıbrıs'a intikal etmesini önermiştir. Görüldüğü gibi herkes önce kendi ülkesine çıkarma yapılmasını istemekte ve hayırseverlik, önce kişinin kendisine yarar sağlamaktan geçtiğini hissettirilmiştir. Lâkin bu proje, Haçlı Seferi'nin başlamasına neden olmuşsa da Papa'nın ölümü ile sefer, başlamadan sona ermiştir.

11.Brocard'ın Projesi (1332): (s.41-43)

G. Adam gibi Brocard da deniz yoluna karşı çıkmakta ve İstanbul üzerinden kara seferini yeğlemektedir. Cebelitarık, Tunus ve Mısır üzerinden çıkılacak bir seferin çok uzun ve tehlikeli olacağı görüşündedir. Projede, bölüm başlıkları, yolların ayrı ayrı incelendiği görülmektedir. Brocard, seferin askeri yönleri üzerinde durmakta ve siyasi sonuçlarını incelemektedir. Bu yönü ile tasarı, Fransız Kralı'nı çok etkilemiştir.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda Müslümanları Filistin ve Suriye'den kovman için geliştirilen belli başlı taslaklar, yukarıda ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu projelerden başka girişimler de olmuştur. Bunlar, başta Delaville Le Roulx gibi tarihçiler tarafından ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. 1343'te Papa XII. Benedict'in, 1345'te Humbert de Viennois'nun, 1361'de Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan'ın, 1365-67 arasında Savua Kontu VI. Amédée'nin, 1390'da Burbon Dükü II. Louis de Clermont'un girişimleri akamete uğramıştır. 1380 ile 1390 yılları arasında Venedik, Pera, Ceneviz gibi deniz güçleri, Türklerle anlaşmalar imzalamışlardır. Batı Hıristiyan dünyası, 1389 yılında Kosova ve 1396 yılındaki Niğbolu zaferleri ile bu duygusal maceralarına son vermiştir. Denilebilir ki, XIV. yüzyılın sonunda, doğuda Hıristiyanların karaya çıkabilecekleri bir karış toprak bile kalmamıştır. Aruk bundan sonra "Kutsal Topraklar" terimi kullanılmamış, *Doğu (Levant)* ya da *Doğu Hindistan* terimleri kullanılmaya başlanmıştır. Buna istinaden geçerli olan sloganlar ise "tüicaret" veya "inanç özgürlüğü" olmuştur.

II) Türkiye'nin Paylaşılması Projesi:

12. Bertrandon de la Broquiere Projesi (1432): (s.44-46)

Bundan önce tasarlanan projeler, Türklerin, zaferden zaferle koştugu Hıristiyanların ise devamlı olarak mağlup olduğu bir dönemdir. İşte ele alınan bu proje de Türklerin elinde bulundurduğu ülkelerin, onlardan nasıl geri alınabileceğini ve savaş alanında nasıl mağlup edileceklerini kaleme aldığı bir projedir.

13. Burgonya Dükü Philippe 5 le 5 Bon Projesi (1457): (s.47-49)

Türkleri batıdan kovarak, Hıristiyanlığı geri getirmeyi öngören bir projedir. Özellikle Türkleri mağlup etmeye yönelik, bir nevi "tavsiye kararları" (avis) niteliğinde olan öneriler, gerçeklerle bağdaşmadığı için tatbik edilememiştir. Ne var ki Burgonya Dükü bu projeyi hazırlarken, Türkler de 460 yıl egemen olmak üzere yavaş yavaş bütün Balkan yarımadasını ele geçirmişlerdir. Aslında Fransız Kralı VII. Charles'ın gerçekleştirilemeyen bu girişimi dışında, XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin paylaşılması hususunda çok sayıda proje bulamıyoruz. Türkiye'nin paylaşılması ile ilgili etkin tasarılar, XVI. yüzyılda bitimlenmeye başlamışlardır. Özellikle İnebahtı Deniz Savaşı, poliükacıların zihinlerini, düş görür gibi yeniden işgal etmeye ve haçlı düşüncelerini gündeme getirmeye vesile kılmıştır.

14. Fransa Kralı VIII. Charles'ın Projesi (1495): (s.50-53)

XV. yüzyıl sonunda Fransa'da, Yunanistan'ın ele geçirilmesi ile ilgili bir plân hazırlanmıştır. Özellikle bu projede, Fransa Kralı VIII. Charles'ın Yunanistan'ı kurtarmak, daha sonra da İstanbul'u ve Kutsal Toprakları geri alma stratejileri ele alınmıştır.

15. Papa X. Leon'un Projesi (1513-1517): (s.54-57)

Papa X. Leon, Avrupa'da entelektüel ve edebî rönesansın gelişmesine katkıda bulunmuş bir kişidir. Özellikle Papa olduktan sonra XVI. yüzyıla damgasını vuran bir politika takip etmiştir. Bütün çabası Türklerle karşı bir Haçlı Seferi açmak olsa da gelişen hadiseler, onun bu isteğini gerçekleştirilmeye imkân tanımamıştır. Gene de Papa Leon'un girişimleriyle başlayan canlılık, bütün Hıristiyan dünyasında derin hareketlenmelere vesile olmuştur. Lâkin Papa'nın desteği ile Türklerle karşı sefere çıkabilmek amacıyla, 3 yıl süreli mütakere öneren bir kararı onaylatmışsa da Türklerin Rodos'u almasından sonra bu çağrı da hiçbir yanık bulmamıştır.

16. Fransa Kralı I. François'nın Projesi (1515-1517): (s.58-60)

I. François, Avrupa tarihinde Osmanlılar ile yaptığı ittifak ile ünlenmiştir. Batı Hıristiyanlığı'nın Türklerle karşı oluşturmaya çalıştığı yeni bir Haçlı Seferi ittifakında, I.

François, son an bir politika değişikliğine giderek, Türklerle ittifak yapmayı tercih etmiştir. Bu hadiseyi, İspanya ve Avusturya Kralları ve halefleri de takip ederek desteklemiştir. Bundan dolayı Haçlı ittifakı başarısız bir girişimle amacına ulaşmadan dağılmıştır.

17.1. Maksimilyen'in Projesi (1518): (s.61-63)

Müslümanlara karşı savaşmanın, Maksimilyen'in önde gelen düşüncelerinden biri olduğu herkesçe bilinmektedir. Özellikle Haçlı Seferleri'nin olmasını ve Türk düşmanlığının körüklenmesini savunan başlıca kişiler arasındadır. Maksimilyen'in hazırladığı bir muhturada, Türkleri, "*Hıristiyanları perişan eden küstah ve güçlü insanlar*" (s.62) olarak nitelendirmektedir. Muhturaya göre Hıristiyanlar arasında büyük bir düzensizlik bulunduğunu ve bu uyumsuzluğun ivedilikle askıya alınması gerektiğini vurgulamıştır. İlk kez Türklerin doğusundan, yani İran'dan destek alınması gerektiği belirtilmiştir. Türklere geri alınan topraklar daha sonra Papa ve Kardinaller Meclisi tarafından paylaşılmasına karar verilmiştir. Bu vesile ile Türklere karşı birlik kurulması için anlaşma imzalanmış ise de I. Maksimilyen'in ölümüyle dikkatler, bu projenin uygulanmasına değil, yeni imparatorun seçilmesine çevrilmiştir.

18.Erasmus'un Projesi (1530): (s.64-65)

Erasmus muhturasında, Türkleri "*kavanklık kökenli barbarlar*" (s.64) olarak nitelendirmektedir. Özellikle dinin, savaşı haklı bulduğu görüşüne karşı çıkmakta, ancak Hıristiyanlığın varlığını sürdürülebilirliği için Türkleri yok etmesi gerektiğine inanmaktadır. Erasmus'a göre Osmanlı Devleti'nin büyüklüğü, insanı korkutmalıdır. Roma ve Büyük İskender'in İmparatorlukları da çok büyüktü ve yenilmez sanılırdı. Oysa onlar da yıkılmışlardır. Özetle, Erasmus'un yazdıkları, yeni bir Haçlı Seferi'ne davetten çok Türkiye'ye karşı bir *iddianame* niteliğindedir. Bununla birlikte Hıristiyan hükümdarlar arasında, güçlü olan Osmanlı Devleti'nin nasıl paylaşılacağı hususu Erasmus tarafından belirtilmiştir.

Ne kadar ilginçtir ki Avrupa Birliği'nde bugün, Erasmus adına düzenlenen "*çegitim ve öğrenci mübadele programları*" var olup, Türk gençleri bu programlardan yararlanmaktadır.

19.P. Nannius'un Projesi (1536): (s.66-67)

Nannius, Hıristiyanlığın kan dökmeden yayıldığı gerekçesini ileri sürerek savaşa karşı çıkanlara, eski Hıristiyanların sabırlı olduklarını, işkence altında insanların birçok kez din değiştirebileceklerini, buna karşın Türklerin durumunun değişik olduğunu, galip geldikçe dinlerine daha çok bağlandıklarını, zamanın değiştiğini, yumuşatılması mümkün olmayanların yumuşatamayacağını, ayrıca ilk Hıristiyanların savunacak devletleri bulunmadığını, Türklerin her şeyi mahvettiğini iddia etmektedir. Nannius, İslâm doktrinini Asya, Afrika ve Avrupa'yı ele geçirerek, Hıristiyanlığı oradan atma amacını güttüğünü, bu nedenle savaşın kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Nannius, Hıristiyanlar arasındaki savaşları onaylamakta, buna karşın Hıristiyanlık için savaşı uygun görmekte, Türklerle barış yapılamayacağını ileri sürmekte "*ya onlara saldırırsınız ya da onlar size saldırır*" (s.66) demektedir.

20.Cuspinianus'un Projesi (1541): (s.68-69)

Cuspinianus, Osmanlı Devleti'nin tarihini, onuncu Sultanı olan Sultan Selim'e kadar incelemekte, Devletin düzeni, özellikle askeri ve dini kurumları hakkında bilgi vermekte, Türkiye'ye gidebilecek kara yolları hakkında ayrıntılara girmektedir. Bunun dışında Alman ve Macarların birbiriyle kavga etmek yerine, güçlerini birleştirmeleri gerektiğini, bu takdirde Türklerin Asya'nın derinlerine sürülmüş olacağını, oysa harp hazırlıkları yerine ziyafetler verildiğini, Papa'nın Haçlı Seferi çağrılarının cevapsız kaldığını ve artık uyanma zamanının geldiğini yazmaktadır.

21. *Georgevits'in Projesi (1542): (s.70-72)*

Bir seyyah olan Georgevits, Osmanlı Devleti'nin sonunun geldiğini bildiren ve masahması bir kehanetle kaleme aldığı metnini, Türkçe olarak yazmıştır. Bu metin daha sonra Latince'ye çevrilmiştir. Gençliğinde Osmanlı'nın esir pazarına düşmesinden dolayı, Türklere karşı husumet beslemişse de onları, Hıristiyan dinine geçirme umudunu yitirmeyecek kadar da safır. Ancak Georgevits'in içine düştüğü bir çelişki de göz ardı edilmemelidir. Seyyah, Hıristiyan askerlerinin alacakları ücrete bakıklarını, Müslüman askerlerinin ise kışlaya girdikleri andan itibaren, tüm kötülükleri dışında bırakarak güçlendiklerini söylemeden de geri kalmıyor. Bu projenin alt yapısı pek iyi hazırlanmadığı için Hıristiyan hükümdarlar tarafından pek makbul görmemiştir.

22. *Guillaume de Grantrye de Grandchamps Projesi (1566-1567): (s.73-83)*

Bâbıali'nin, Batı politikasında son derece geniş bir faaliyet alanına sahip olmasını, Hıristiyan prenseslerin kiminle ve ne şekilde evleneceğini belirlemesiyle ispat ettiğini belirtmektedir. Zira Polonya tahtına Avusturya'nın düşmanını yerleştirmeye çalışırken, öte yandan bazı prensesleri evlendirerek, veraset yolu ile Roma İmparatorluğu'nun başına getirmeyi plânlamamıştır. Bu nedenle çeşitli entrikalara karşın ve gelişmeleri önlemeye çalışan Grandchamps, o dönemdeki şark adetlerini çok iyi bilmesinden dolayı, Osmanlı Devleti'ni yıkmak için özel önlemlerin alınması gerektiğini salık vermiştir.

23. *Papa V. Pius'un Projesi (1570): (s.82-87)*

1571 yılında oluşturulan ve İslâm'ın ilerlemesini durduran *Hıristiyan Ligi*, Papa V. Pius'un eseridir. Ondan önce Hıristiyanları Türklere karşı ayaklandırmak için harcanan çabalar, başarı kazanmamıştır. Papa Pius'un desteklediği Kral II. Philippe'e, Türklere karşı çıkılacak bir seferin tüm masraflarını, bizzat karşılamayı önermiştir. Papa'nın telkinleri ile Batılı Hıristiyan devletleri bir araya gelerek ittifak kurmuşlardır. Aslında bu, Osmanlı Devleti'nin kurulduğundan bu yana oluşturulan 13. *Hıristiyan Ligi* ittifakıdır. Bu ittifakla, İnebahı Deniz Savaşı'nı yapan Osmanlı donanması mağlup olmuş ve bundan sonra Papa Pius'un, en cesur projeler önünde bile sınır tanımaz bir hâl aldığı görülmüştür. Artık bütün Avrupa'da, yeniden Haçlı Seferi çağrılar başlamıştır. Dolayısıyla İnebahı Savaşı, Hıristiyan uygarlığının Türklere karşı Hıristiyan hükümdarların ittifakı ile sağlanan son zafer olarak tarihe geçmiştir. Bu yüzden Papa Pius, Türklere yok etmek amacıyla, birliği sağlayabilen son papa olmuştur.

24. *İtalyan Projesi (1571-1572): (s.88-91)*

Bu projenin yazarının adı bilinmemektedir. Fakat yazar, Osmanlı Devleti'ne karşı girişilecek savaşın zorluklarını ve yapılacak masrafların büyüklüğünü kabul etmekle birlikte, dört yılda Osmanlıların perişan edilebileceğini düşünmektedir. Bundan dolayı düşüncelerini, paranın nasıl tedarik edileceği üzerinde odaklaşmıştır. Bu yüzden proje, kuruluşuna varıncaya kadar hesaplanan ayrıntılı bir taslak hüviyetindedir. Bu projede Osmanlı ordusu mağlup edilerek, Sultan'ın İstanbul'u terk edeceğini ve ardından Asya'ya çekileceğini belirtmektedir. Hatta yazar, bazı Türk paşalarının Hıristiyanlığı kabul edecekleri hayalini dahi görmektedir. Osmanlı Devleti'ni yıkmak için İran ve Mısır'ın da bu itifaka dahil edilmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Böylece İran Şahı'nı dahi Katolik yapma şansını elde etmiş olacağı iddia etmektedir. Sonuç olarak Osmanlı adının yeryüzünden silineceğini ve şimdiki Sultan'ın son Sultan olacağını ileri sürmektedir.

25. *İtalyan Projesi (1572): (s.92-94)*

İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra bir keşiş tarafından kaleme alındığı anlaşılan proje, Hıristiyanların, Türklere karşı kimlerle ittifak yapabileceği incelenmiştir. Daha sonra Osmanlı Devleti'nin Avrupa, Asya ve Afrika'daki topraklarını anlatmakta, Türklerin üç yüzyılda tarihini en güçlü devletini kurmuş olmalarının hayranlığını gizleyememektedir. Bunu yanı sıra Hıristiyanlar arasında, görüş ayrılıkları ve Türkiye'ye komşu olmayanların kayıtsızlığının üzüntü verici olduğunu belirtmekte, daha sonra Hıristiyan bölgelerin durumunu teker teker ele alıp inceleyerek, Araplar ve İranlılar hakkında bilgi vermektedir. Türklerin arka bahçesini rahatsız etmek için bu iki kavim ile iş birliği yapılması gerektiğini de ayrıca vurgulamıştır. Bundan hareketle ittifakan ancak Hıristiyanlar arasında yapılabileceği ve Türklerin düşmanları ve rakiplerinin ayaklandırılmasının zamanı geldiğini ve böylece Türkiye'ye denizden arı bir baskınla, Osmanlı Devleti'ni ortadan kaldırılabileceğini, fakat bunun gerçekleştirilememesi durumunda, isyankârlara silah ve top yardımı yapılmasının şart olduğunu dile getirmektedir. Bu görüşün bugün bile geçerli olduğu düşünülürse, hadisenin ehemmiyeti anlaşılabilir.

26. *Yüzbaşı La Noue'nun Projesi (1587): (s.95-97)*

XVI. yüzyılının sonunda Doğu Hıristiyanlarına yönelik bir merhamet dalgası doğmuştur. Bu akımın temsilcilerinden olan La Noue, Türklere karşı ittifak kurulmasını ve Osmanlı Devleti'nin taksimini önermiştir. Bu öneride, Hıristiyan hükümdarların bir araya gelmesiyle, Türkleri Avrupa'dan dört yılda kovabileceğini hesaplamıştır. Oysa Türkiye'yi parçalayabilmek için dört yıl değil, yaklaşık dört yüzyıl geçmesi gerekmiştir. La Noue, kolayca ele geçirileceğini ümit ettiği yerlerin paylaşımı için "pastayı paylaşabilmek için elimize geçmesini bekleyelim ve şimdiden konuşmalıyım" (s.97) demiştir. Aslında yazar, böyle bir sistemin tehlikesini göremeyecek kadar saf değildir. Çünkü feühler konusunda her zaman için ittifak olunacağını, taksim hususunda ise görüş ayrılığının bulunacağını düşünmüş olmalıdır. Bu değerlendirmenin haklı yönleri pek tabii ki vardır. Zirâ tarihte müttefikler arasında önceden usulüne uygun anlaşmalar imzalanmış olsa da paylaşma sırasında görüş ayrılıkları patlak verdiği görülmüştür. Özellikle I. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında olduğu gibi Şâkin La Noue'nun projesi, zamanında oldukça taraftar bulmuş bir proje olarak tarihe geçmiştir.

27. *Rene de Lusigné Projesi (1588): (s.98-99)*

Osmanlı Devleti'nin kökenleri, ilerlemesi ve düşüşünü inceleyen bir kitap yazmış ve burada Türklerin Avrupa'dan kovulması hususunda ısrar etmiştir. La Noue gibi Lusigné de belli bir başarı kazanılması halinde, Osmanlı Devleti'nden alınacak yerlerin paylaşılması biçimini tartışmaya açmamıştır. Türklerin çokmek üzere olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin iç nedenlerle yıkılacağını düşünmüştür. Bundan hareketle Lusigné, Türkiye'nin başına ne geleceğini çok önceden tahmin etti diyebiliriz. Aslında Lusigné'nin projesi, kayda değer bir proje olsa da iyi belirlenmiş bir uygulama planı olmadığı için başarılı olamamıştır.

28. *Papa VIII. Clément'in Projesi (1560-1594): (s.100-106)*

Papa Clément, Osmanlı Devleti'ni, en önemli desteğinden yoksun bırakacak bir ittifak kurmak istemiştir. Bu ittifakan en önemli unsuru, Osmanlı Devleti ve Padişahın huzurunda büyük itibarı olan Hıristiyan bir dönmenin üstleneceği roldür. Sinan Paşa adındaki bu zaun, Osmanlı'nın paytahtında isyan çıkararak, Doğu Bizans İmparatoru olacak ve bütün ahali Katolik olacaktır. Böylece bütün Türkiye, tamamen müttefikler arasında taksim edilecektir. Aslında bu proje son derece akıllıca hazırlanmış ve başarıya ulaşması halinde Bâbâli, bir eyaletin kaybından, çok daha büyük bir darbe yemiş olacaktır. Papa Clément, Osmanlı Devleti'ni

mahvetmek için en çok güvendiği unsuru Sinan Paşa'nın aniden ölmesi, bu projenin suya düşmesine neden olmuştur.

29. Rahip Peder Cumuleo'nun Projesi (1594): (s.107-110)

Cumuleo'nun en önemli düşüncesi, Türklerin hakimiyetini sarsmak ve onları Asya'ya sürmektir. Kendisi misyoner olmakla birlikte, gördüğü her yerle ilgili görüş ve düşüncelerini kaleme alması, projesinin en ilginç yönünü oluşturmaktadır. Özellikle Papa tarafından kendisine verilen bir talimat gereği, Moskova ile ittifak yapma teşebbüsünü akıllıca yürütmüş ve bu hususta ısrarcı olmuştur. Peder Cumuleo'nun, siyasi açıdan Avusturyalıların Türklerle barış yapmasının önlenmesine yönelik düşüncesi oldukça ilginçtir. Böylece iki yıl sonra Avrupa'da Türk kalmayacağını, büyük bir sevinçle dile getirmektedir. Lâkin Peder Cumuleo'nun hayali gerçekleşmemiştir. Ancak kendi düş kırıklığını paylaştan çok sayıda kişiyle birlikte olma tesellisiyle yetinmiştir.

30. Lutio'nun Projesi (1600): (s.111-116)

Lutio, Osmanlı hanedanlığının ve içinde bulunduğu durumu ele almış, eski dönemlerde belli başlı devletlerin büyüklüğü ve çöküş nedenlerini incelemiştir. Bununla ilgili olarak tarihe karışmış birçok imparatorluktan söz etmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin de yıkılacağını, bu örneğe dayanarak yorumlamıştır. Lutio ilginç bir tespit yaparak, Greklerle Haçlılar arasındaki uyumsuzluğun, Türkleri Avrupa'ya fethetmesine neden olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra da Osmanlı Devleti'nin bütün organlarının ağır biçimde hastalandığını kanıtlamaya çalışmıştır. Yazar, bu iddianamesinden sonra Osmanlı'nın kara ve deniz kuvvetlerinin düzenini anlatmakta, bundan hareketle Türkiye'nin sonu yakın olduğunu ve mirasın paylaşılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Savaşın yapılabilmesi için üç koşulun mutlaka gerçekleşmesi gerektiği ve bunların "savaşın doğru olması, kolay zafer sağlanması ve önemli kazanç elde edilmesi" (s.114) ilkelerine bağlı kalınması gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla Türklerle girişilecek savaşta, bu üç ögenin tatmin edileceği tasarlanmıştır.

31. Chavigny'nin Projesi (1606): (s.117-119)

Avrupa'nın ileri gelenleri, aralarındaki iç çekişmeleri bir kenara bırakarak, tehlikeli ve korkutucu düşmanları olarak addedilen Türklere karşı saldırıyı önermektedir. Bunun dışında yazar, kitabını bütün Hıristiyanlara bir çağrı ile bitirmekte, ancak Türklere nasıl saldırılacağı hususunda hiçbir ayrıntı vermemektedir. Ayrıca Türkleri deniz aşırı topraklara, hatta Britanya'daki zindanlara kadar koymak lâzım geldiğini vurgulamaktadır (s.118). Bu takdirde İmparator Hazretleri, Doğu İmparatorluğu'nu Bau İmparatorluğu ile birleştirecektir. Roma Kralı, Macaristan ve Trakya'dan payını almasını, Fransa Kralı Küçük Asya'ya sahip olmasını, İngilizler, İskoçyalılar, Lusitenler Mısır'ı alması gerektiğini düşünmektedir. İspanyollar bütün Afrika'ya, İtalyanlar Akdeniz'in bütün limanlarını ve adalarını ele geçireceklerdir. Polonyalılar, Danimarkalılar, Norveçliler, İsveçliler, Gotlar ve İzlandalılar kuzey kıyılarına ve oralara komşu olan çok verimli bölgelere hakim olacağını tasarlamaktadır. Aslında bu projeye, Hıristiyan güçleri arasında ilk kez gerçek bir paylaşma akdi sağlanabilmiştir.

32. Sully'nin Projesi (1607): (s.120-124)

Sully, Osmanlı Devleti'nin ilk önce işgal edilerek sonra taksim edilmesi fikrini ortaya atıp, buna göre şekillenecek yeni Avrupa düzeninin nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Avrupa'nın yeni düzeni, Hıristiyan devletlerin bir araya geleceği "Avrupa Konfederasyonu'dur". Sully'nin plâma göre bu konfederasyona, 15 baatlı Hıristiyan devlet kaulacaktır. Bu konfederal devletin, Osmanlı Devleti'nin topraklarını nasıl paylaşacağı hususunda ise herhangi bir bilgi

vermemiştir. Lâkin paylaşma prensiplerinden bir tanesi oldukça ilginçtir. Türklerin can ve mal güvenliği korunacak ve buna matuf ve mallarını kendilerinin seçecekleri bir ÷lkeye taşımak ya da kalacakları ÷lkenin dinini kabul etmek hususunda, seçim yapmaları için bir yıllık bir süre verilecektir. Aslında bu projenin amacı, batıda dinsel birliğı sağlamak olsa da evrensel barışı oluşturma maskesi altında, Fransız egemenliğinin tesisini temin etmektir. Bu husus, uzun vadeli bir amaç olarak karşımıza çıkarsa da kısa vadeli amaçlar arasında, Türklerin ve Rusların bir an evvel Avrupa'dan atması sayılabilir. Bütün bunların gerçekleşmesi fevkalâde zor olmasından dolayı, Sully'in projesi başarıya ulaşamamıştır.

33. İtalyan Projesi (1609): (s.125-126)

Bu proje, Türklerin ikmâl yapuğı en önemli yerlerden birisi olan İskenderiye'yi vurma üzerine inşa edilmiştir. Zirâ bu bölge alındıktan sonra Osmanlı Devleti'ne uygulanacak ticari ambargo ile ykılacağı tasarlanmıştır. İkinci kademede ise İskenderiye'den sonra büyük buğday deposu olan Nil deltasına çıkmaya da kısa vadeli amaçlar arasında, Türklerin ve Osmanlı Devleti içinde yaşayan Hıristiyan tebaayı isyana teşvik etmektir. Böylece askerî hareketle Anadolu, Karaman ve İstanbul ele geçirilmiş olacaktır. Aslında bu proje yüzyıllardır hep var olan, fakat bir türlü gerçekleşmeyen projelerden birisidir.

34. D'Esprinchard'ın Projesi (1609): (s.127-127)

Avrupalı güçlerin önceden hamle yapmazlarsa, Türklerin kendilerini teker teker saldıracığını ifade eden bir projedir. Dolayısıyla Türkiye'de bir iç savaş çıkarılarak, bölünme yarama gerekeğı üzerinde durulmuştur. D'Esprinchard, Hıristiyanları genel bir savaşa kıskırtmakla birlikte, somut bir saldırı planı sunmamış ve kimin, hangi bölgeyi alacağını ifade etmemiş olması, projenin gerçekleşme imkânından mahrum etmiştir. Bundan hareketle proje, daha çok umumî temenniler niteliğindedir.

35. Minotto'nun Projesi (1609): (s.128-129)

Minotto, projesini ağırlıklı olarak gerçekleştirilebilir kriterleri üzerine inşa etmiştir. Bu gaye ile Doğu'yu iyi bilen ve yeteri kadar kaptan ile gemiciden oluşan bir donanma ile başarılı olunacağını savunmuştur. Bundan hareketle önce Mora'ya varılacak, arkasından Hıristiyan ahalî ayaklandırılarak Çanakkale ve İstanbul'a girilmesi sağlanacaktır. Böylece Padişah, İstanbul'u terk ederek Asya'ya kaçacağı sanılmıştır. Minotto, önerdiği her hususun gerçekleştirilmesinin mümkün olduğunu kanıtlamak için ele geçirecek yerlerin dört kadırğa ve dört ufak gemiyle önceden keşfedilmesini önermiştir. Gerçekçi bir proje olarak görülen tasarı, devrin hükümdarları tarafından dini ve manevî yönlerden yoksun olması bahanesi ile icra sahasına konulmamıştır.

36. Bertucci Projesi (1611): (s.130-131)

Devrin kralı, Bertucci'nin iyi bildiğı Bosna, Dalmasya, Arnavutluk ve Makedonya'nın nasıl ele geçirileceğı üzerinde bir proje hazırlamasını istemiştir. Bertucci ise bu bölgede İskodra ile Kroia kalelerinin alınmasını önermiş ve buraların Makedonya'nın kilidini açmak için en iyi yerler olduğunu belirtmiştir. Fakat ne yapılacaktır yapılsın, gizliliğı azami şekilde riayet edilmesi gerektiğı üzerinde hassasiyetle durmuştur. Zirâ, bu projeyi engellemek isteyen birçok devletin ajanlarından korkulmaktadır.

37. Dük Charles de Nevers'in Projesi (1613-1618): (s.132-134)

Nevers Dükü'nün projesi, önce Mora'nın işgalini ve tahkimini, sonra da adı geçen bu bölgede yeni bir Şövalye tarikatı kurup, Türklerle karşı savaşa girişilmesini önermiştir. Ancak herke-

sin bu soylu girişime katılacağını ifade etmesine rağmen, hiç kimsenin elini dahi kıpırdatmaması, projenin başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açmıştır.

38. Rahip Peder Joseph'in Projesi (1615-1618): (s.135-140)

Peder Joseph'in amacı, Fransa ile İspanya arasında Haçlı Seferi düzenlemek ve Doğu Roma tahtına, Avusturya hanedanının İspanyol kanadından bir hükümdar getirmektir. Bununla ilgili olarak Haçlı Seferi lehinde ve başarıya ulaşılabilmesi için gerekli olan kaynakların neler olacağı üzerinde fikir yürütmüştür. Lâkin Fransa'da dini ve manevi duygular zayıflamış olmasından dolayı, Papa VIII. Urbain ile Peder Joseph, mevcut koşullar gereği, projenin sonsuza dek ertelenmesi görüşüne varmışlardır.

39. Valeriano'nun Projesi (1618): (s.141-143)

Valeriano'nun projesinde, düzenlenecek Haçlı Seferi'nin, ancak İskandinavya'dan gelecek bir birlikle başarıya ulaşılmasının mümkün olacağını iddia etmektedir. Bununla ilgili olarak Polonya Kralı'nın, Haçlı ordusuna, Prusya'da 14.000 veya daha fazla askeri barındırabilecek bir yerin olması üzerinde durmaktadır. Ayrıca ele geçirilmesi düşünülen yerlerin, nasıl olduğuna dair ciddi bir bilgi birikiminin olmadığını da belirtmiştir. Valeriano'nun tasarsında, lojistik desteğin önemi oldukça iyi vurgulanmış ve ordunun geçeceği yerlerin, ülkelerin ve kentlerin arasındaki mesafe, yolların durumu ve tahkim yerleri ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. İspanya Kralı bu proje için belli bir kaynak ayırmışsa da Papa V. Sixte'in ölümü ile bu proje suya düşmüştür.

40. François Savary Deb Reves'in Projesi (1620): (s.143-148)

Fransa'nın İstanbul elçisi olan Deb Reves'in, görev süresi boyunca Fransa ve Hıristiyan Ligi için yaptıkları, bugün bile şaşağalı bir dille anlatılmaktadır. İstanbul'da yaklaşık 22 yıl kalması nedeniyle, Türkiye'nin imhası ile ilgili çok ciddi önerileri olmuştur. Kendisi, Osmanlı Devleti'ni çok iyi incelemiş ve zayıf yanlarını iyi tespit etmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'ni yıkmak veya yok etmek için yapılacak saldırıları belirlemiş ve bundan sonraki taksim plânının nasıl olması gerektiği üzerinde durmuştur. Fakat parçalanacak ülkenin kalıntıları üzerinde nelerin oluşacağına dair hiçbir bilgi vermemiştir. Bununla birlikte, bu konunun önceden incelenmesinin büyük yarar sağlayacağını ve böylece büyük savaşın sonunda taksimle ilgili tartışmalara yer vermeden, işlemin başarıyla tamamlanacağını belirtmiştir. Aslında Deb Reves'in projesi de başarıya ulaşmamıştır. Çünkü Hıristiyan güçler arasındaki rekabet, öyle noktalar ulaşmış ki, inanlanları harekete geçirebilecek en iyi etkenin, devletin ya da hükümdarların çıkarları olduğu bilinmektedir.

41. Vasil Lupu'nun Projesi (1646): (s.149-150)

"Kurt Vasil" olarak anılan bu zat, Osmanlı Devleti'ni yıkmak için doğu ve batı kuvvetlerinin meydana gelen, bir Haçlı ittifakını kurmak istemiştir. Amacı Azak Kalesi'ni ele geçirerek, Kırmın'ı ele almak ve oradan İstanbul'a kadar seferine devam etmektir. Aslında Vasil, o dönemdeki gelişmelere binaen, İstanbul'a karşı yürütülecek bir saldırının, başarılı olabileceğini işaret eden tek kişi değildir. Lâkin Vasil'in haçlı rüyası, kısa süreli bir hayal olmuştur.

42. Fransız Projesi (1660): (s.151-152)

Genç Fransız kralın büyük plânları ve sınırsız ihtirası, Bau'da bir imparatorluk oluşturma politikası, Doğu'da Avrupa'nun eski geleneklerinin savunucusu rolünü oynaması, nihayet hiçbir savaşta kendilerini gösterme olanağını bulamayan tüm Fransız asilzadelerin macera hevesi, Osmanlılara karşı savaşmayı zorunlu kılmıştır. Ancak Osmanlı'nın güçlü ordusu, Kandiya'ya geldiği haberi asılsız olsa da Hıristiyan ordularının geri çekilmesine neden olmuştur. Haçlılar

özellikle çabuk ve parlak bir zafer beklemekteyken, şimdi iyi tahkim edilmiş kent ve yerlere karşı yorucu ve umut kırıcı bir mücadeleye girişmiştir. Dolayısıyla yeni bir Haçlı Seferi hülyası, başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

43. Turenne'nin Projesi (1663): (s.153-155)

Turenne, Türklerin Hıristiyanlık adına yaptıkları şeylerin çok kötü olduğunu ve bu nedenle yapılanları bertaraf etmeden, Hıristiyan adının hak edilemeyeceğini savunmuştur. Bütün bunlar, yeni Haçlı ittifakını beraberinde getirmekte, Transilvanya'nın Eflâk ve Buğdan'ın zenginlerini övmekte ve Kuzey Macaristan, işgal edilince bu eyaletin, Fransa'ya bağlanmasını tasarlamıştır. Aslında Kral XIV. Louis istese, proje kolaylıkla uygulanacaktır. Özellikle Fransız Kralı, Osmanlı baskısı altında ezilen Hıristiyanların acısını dindirebilmek için faaliyete geçeceğini ve bu hususla ilgili olarak Türkiye'yi ancak Fransa'nın yıkabileceğini iddia etmektedir. Bu taslak, Turenne'nin kişisel yapısı olmasa da yayımlandığı dönemin eğilimini yansıtlması bakımından çok önemlidir.

44. Leibniz Projesi (1672): (s.156-158)

Leibniz'e göre Osmanlı Devleti'nin dağılması çok müsaittir. Sadece Mısır'da değil, tüm Doğu'da ayaklanabilmek için bir kurtarıcının, korkmadan ve usanmadan aranması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Mısır işgal edildikten sonra Osmanlı Devleti'nin kaderi değişecek ve kısa sürede yıkılacağına iddia etmektedir. Ünlü filozof, Türklerle karşı savaş aşmak için XIV. Louis'nin önüne baş döndürücü ufukları açmıştır. Mısır savaşından beklenen başarı kazanılırsa, bu başarı, savaşın galibine, denizlerdeki egemenliği, doğu ticaret yollarına yakınlığı dolayısıyla Hıristiyanlık dünyasının idaresini, Doğu İmparatoru unvanı ile bunun şerefini ve bütün dünyanın hakimi olma şanını beraberinde getireceğini iddia etmektedir. Ama Leibniz, Hıristiyanlığın galibiyeti durumunda ne olacağını ve Türkiye'nin nasıl paylaşılacağını söylemekten, özenle kaçınmıştır. Sadece, Mısır'ın Fransa'ya verilmesi üzerine görüş bildirmiştir.

45. Michel Fébvre'nin Projesi (1682): (s.159-161)

Michel Fébvre, Türklerin kendilerine zarara vermemesi için bu coğrafyadaki bütün milletlerin silah taşınmasını yasaklamış ve her bir eyaletin başına, Fransız bir valinin getirilmesini önermiştir. Ancak, o milletlere yabancı bir valinin nasıl hükmedeceğini belirtmemekte, genel silahlı savaşın pratik sonuçlarını ve bu şekilde silah kullanma alışkanlığını kaybetmiş milletlerin, Türklerle nasıl savaşabileceğini açıklamamıştır. Ayrıca din değiştirme konusuna eğilmekte ve bütün vergilerin yükünün, Müslümanların sırtına yüklenmesi gerektiğini ve bu surette baskıdan yılan Müslümanların, Hıristiyanlaşacağını belirtmektedir. Yazar, elde edilecek toprakların paylaşılması hususunda, hiç kimseyi üzmemiştir. Aslında bu projenin gerçekleşmesi, o dönemde insan kaynakları açısından mümkündür. Bu yüzden Fébvre, moral otoritesi sıfatını üstlenecek bir üst kurul önermiştir. Ancak Haçlı Seferleri dönemi kapanmış ve Hıristiyan hükümdarların, artık bir bayrak altında din savaşına çıkmaları mümkün olmamıştır.

46. XIV. Louis'nin Projesi (1685-1687): (s.163-167)

Fransız Kralı XIV. Louis, Osmanlı eyaletlerinin bir bölümünü kendisi ile müttefikleri arasında paylaşarak, durumunu güçlendirmek istemiştir. Bundan dolayı bu kral zamanında, Osmanlı Devleti'nin paylaşılması için pek çok proje yapılmıştır. Ele ahnan projede ise Osmanlı Devleti'nin o kadar korkulacak bir devlet olmadığını ve bu nedenle kolaylıkla yıkılabileceğini kanıtlamaya çalışmıştır. Ancak Kral XIV. Louis, Osmanlı Devleti'nden destek istemekten de geri kalmayarak, hem onu parçalamaya, hem de müttefik olarak değerlendirmeye çalışmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'ni yıkıp, Doğu İmparatorluğu'nun başına, Fransız veliahtlarından bi-

rini yerleştirmek istemiştir. Ancak Kral XIV. Louis'in İspanya, İngiltere ve Hollanda ile savaşması, Türkiye'nin taksim edilmesine engel olmuştur.

47.Rahip Peder Coppin'in Projesi (1686): (s.169-170)

Peder Coppin, piyadenin kısa süreli bir saldırıyla, süvari kuvvetlerine karşı nasıl başarı kazanacağına dair örnekler vermeye çalışmıştır. Özellikle Osmanlı eyaletlerini, Hıristiyan prensler arasında paylaşmak gerektiğini vurgulamış ve bu hususla ilgili olarak Kuzey Afrika, Mora, Avrupa'daki Türk topraklarının ve takımadaların paylaşımı nasıl olması gerektiği üzerine fikir beyan etmiştir. Lâkin asker-rahip paylaşımı ile ilgili plânların, oldukça karmaşık olduğu görülmektedir. Batılı güçlerden her birinin, kadim Yunanistan'ın topraklarından bir kısmını alma düşüncesinin, kendilerini epeyce meşgul ettiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle projenin başariya ulaşması oldukça zordur.

48.Rus Çarı Büyük Petro'nun Projesi (1710): (s.171-174)

Büyük Petro'ya atfedilen ünlü siyasi vasiyetnamenin, gerçekten Rusya İmparatoru tarafından mı yazılmış olduğu, uzun bir tartışma konusudur. Ancak ne olursa olsun bu vasiyetnamenin doğruluğunu tartışan Rus yazarlar bile içeriğinin Rusya'nın Doğu politikasının ana fikirlerini yansıttığını reddetmemektedirler. Önemli olan Rus halkının bu idealin takipçisi olmasıdır. Dolayısıyla Çar Petro, Doğu Hıristiyanlığının savunucusu durumuna yükselmiştir. Buna göre proje, büyük bir gizlilik içinde önce Versailles sarayına, daha sonra Viyana'ya, dünya hakimiyetinin paylaşılması ile ilgili teklifin yapıldığı görülür. Bilindiği gibi itirası sayesinde Rusya, 22 buçuk milyon kilometrekarelik bir coğrafyaya ve yaklaşık 200 milyon insana hükmetmişti.

49.Rahip Saint Pierre'nin Projesi (1713): (s.175-180)

Rahip Saint Pierre'nin projesi, Osmanlı Devleti'nin tamamen yok olmasının arzulanmadığı bir tarzla ele alınmıştır. Özellikle bütün Hıristiyanlar arasında genel bir savunma ittifakının imzalanmasını savunmaktadır. Dolayısıyla Türkler, hiçbir batı ve doğu Hıristiyan devletine savaş açamayacak ve bu ittifakın sonucunda Türkleri Avrupa'dan kovulacağını ve dağılan devletin coğrafyası üzerinde yeni hükümdarlıkların kurulacağını iddia etmektedir. Görüldüğü gibi bu proje, çok sağduyulu, çok ciddidir; kral açısından da aldatıcı bir yanı yoktur. Zira, gerçekleşmeyeceği açıkça bilinen bir sürü zahmete girmek veya pek çok masraf yapmak, artık mümkün değildir. Oysa, bu projeye ısrarla karşı çıkanların en son savunma siperi de işte bu husustur. Rahip Saint Pierre'nin oluşturmak istediği ittifak, 18 devletten oluşmaktadır. Birleşik Avrupa fikrinin, taâ o zamanlardan atıldığı ve bu birliğin içine Rusya'nın da dahil edildiğini görmek, dikkat çekici olsa gerektir. Görüleceği üzere kendi halinde bir papaz, Avrupa haritasını bir kalem darbesiyle allak bullak etmekte ve buna, hiç kimse dur dememektedir. Aslında Rahip Saint Pierre'nin projesi, oldukça ütöpik bir projedir. Onun projesi, uslanmış insanlığın, en kısa zamanda ulaşması gereken bir ideal olarak hep anılacaktır. Ne yazık ki, ebedî barış kurulmadığı gibi, başkalarının ülkelerini ele geçirmeye veya başkalarına söz geçirmeye doyamamış bulunan Avrupa Devletleri arasında kanlı savaşlar birbirini izlemiştir.

50.Avusturya Projesi (1718): (s.181-182)

Avusturya, Romanya'yı ele geçirmek istemiş ve bu istek, Avusturya ile Türkiye arasında akdedilen Pasarofça Antlaşması'nda resmen ortaya çıkmıştır. Aslında anlaşmanın akdedilebilmesi için İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğu kabul edilmiştir. Lâkin, Avusturya'nın talepleri, haklanmadık bir nedenle Osmanlılar lehine hafifletildiği görülmüştür. Çünkü İngiltere ile Avusturya arasındaki nüfuz savaşı, Osmanlı Devleti lehine gelişmiştir. Bundan hareketle Avusturya'nın paylaşım projesi, barışsızlıkla sonuçlanmıştır.

51. *Disloway'ın Projesi (1732): (s.183-185)*

Disloway'ın projesi, gerçekleşme olasılığı bulunmamasına, hatta projenin hayal ürünü olarak değerlendirilebilecek olmasına rağmen, fevkalâde dikkat çekici bir projedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulacak yeni devletlerin, Katolik olması gerektiğini vurgulamıştır. Aslında bu proje, oldukça gayri ciddi idi ve Fransız Büyükelçisi'nin, bunu hükûmete göndermiş olması bile geçekten hayret vericidir. Fransız Dışişleri Bakanı, bu önerinin her türlü dayanaktan yoksun olduğunu farkedince, proje hayata geçirilememiştir.

52. *Kardinal Alberoni'nin Projesi (1736): (s.187-193)*

Alberoni, önce bir kongrenin toplanarak ittifak kurulmasını ve her müttefikin, yapacağı katkının neler olacağını belirlemesini istemiştir. Alberoni, Haçlıların, işgal edecekleri toprakları nasıl paylaşacağını, önceden kararlaştırmadığı için başarısızlığa uğradığını düşünmektedir. Bu nedenle kongrede, her müttefikin ne alacağını açıkça belirlenmesi gerektiğini ve böylece, diğer küçük devletlerin savaştan sonra haksızlığa uğramayacağını düşünmektedir. Alberoni'nin önerdiği taksim projesinde Fransa, Malta ve İsviçre gibi ülkelere toprak vermekte, hatta Papa'dan tek kelime dahi söz etmemektedir. Aslında bu, ciddi bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Alberoni, yeni düzenin birtakım güçlükler getireceğini belirtmektedir. Özellikle, İstanbul'un yeni dininin Ortodoks, Ermeni ve Kopt kiliselerine karşı çıkılmaksızın, Katolik olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca, ticari ilişkiler, kimseye ayrıcalık tanımamadan, herkes için eşit biçimde düzenleneceğinin belirlenmesi, bu dönem için oldukça ilgi çekicidir. Hatta gemilerin tümüne, Ege adalarında seyahat serbesisi tanınmaktadır. Fakat bütün girişimlere rağmen, başarıya ulaşılacak mümkün olmamıştır.

53. *Avusturya Projesi (1737): (s.194-196)*

Rusya, Karadeniz'de ve Tuna nehri ağzına kadar olan Besarabya dahil, bütün kuzey yakasında seyrüsefer hakkı istemektedir. Eflâk ve Buğdan, tek bir bağımsız devlet olarak birleşecek ve bunun dini, Rusya tarafından güvence altına alınacaktır. Avusturya ise Sırbistan'ın, Niş ve Vidin dahil olmak üzere henüz sahip olmadığı toprakları talep edecek, fakat Tuna topraklarındaki hakkını saklı tutacaktır. Pek tabii ki Osmanlı Devleti, bu taleplere direnmiş ve Belgrad Anlaşması ile amacına ulaşmıştır. Rusya ise yalnız kaldığını anlayarak, bu anlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Buna göre Avusturya'nın doğuya yönelik yüz yirmi yıllık genişlemesi durdurulmuş ve Hıristiyan milletlerin uyumunu sağlamıştır.

54. *Argenson Markisi'nin Projesi (1738): (s.198-201)*

Argenson, klâsik antik çağın hatıralarını özümsemiş çağdaşlarının duygularını paylaşmaktadır. Ancak kendisinden önce gelenleri izleyerek, Osmanlı Devleti'nin enkazını, sağa sola dağıtmamıştır. İlk kez *Şark Meselesi'nin* esasına eğilmiştir. Özellikle Doğu Avrupa'da Hıristiyan milliyetçilerinin uyandırılması neden olmuştur. Hatta daha da ileri giderek, bu topraklar üzerinde Hıristiyan devlet ve kralıkların kurulmasını önermiştir. Türkiye'nin taksimini konu edenlerin başında gelen Argenson, ki bu mevzunun fikir babası olarak kabul edilir, Avrupa'nın karşılaşılabileceği ilk büyük sarsıntının, muhtemelen Türkiye'nin ele geçirilmesi olacağını ifade etmiştir. Aslında bu program, sanki de günümüzde yapılmış gibidir. Liberal olmayan ve milliyetçilik ideallerinin kristalleşmediği bir dönemde, Argenson'un bu fikirleri savunmasına hayran olmamak mümkün değildir. Özellikle günümüzde tartışma konusu yapılan *Balkan Konfederasyonu* fikri ona aittir. Aslında Türkiye'yi paramparça eden bir proje olarak ortaya çıkması, dikkat çekicidir. Lâkin, bu projenin özgün yanı, dinsel duygulardan söz etmemesi, hatta tam tersine siyasal etkenlerden hareket etmesidir. Fakat bu proje de çağın gereklerine hitap etmediği için başarıya ulaşamamıştır.

55.ve 56. Rusya Çaricesi II. Katarina ile Avusturya İmparatoru II. Josef'in Projeleri (1772): (s.203-223)

Osmanlı Devleti, II. Katarina ve II. Josef'in döneminde, tarihinde ilk kez en büyük tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. O zamana kadar her iki devlet, bir birlerine rakiptirler. Fakat her iki hükümdar, Osmanlı Devleti'ni paylaşmak hususundan, ilk kez anlaşmışlardır. II. Katarina, Rus halkının beklentilerini karşılamayı ve Koca Petro'nun eserini başarılı bir biçimde sürdürmeyi bilmiştir. II. Josef ise selevi Frederik'i örnek almış, ancak onun düzeyine erişememiştir. Aslında II. Katarina, II. Josef'ten kendi plânlarını gerçekleştirebilmek için yararlanmak istemiş ve Rusya'nın çıkarlarını hesaba katarak, Avusturya'yı perişan etmeyi tasarlamıştır. Bu yüzden II. Josef, Macaristan'ı elde etmek karşılığında, Eflâk ve Buğdan'ı Rusya'ya terk etmeye razı olmuştur. Ayrıca İstanbul konusunda, Türkiye'nin paylaşılması için büyük devletler arasında bir anlaşmaya varılmasının mümkün olamayacağını, aksine bunun savaş nedeni sayılabileceğini belirtmektedir. Aslında Osmanlı Devleti'nin taksimini, sonuçları bakımından en tehlikeli ve mace-racı olarak gören II. Josef, olumsuz koşullar bir araya gelmedikçe, Osmanlı Devleti'nin taksimine razı olmayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine II. Katarina, II. Josef nezdinde Türklere karşı entrikalar çevirmeye başlamıştır. Çariçe Fransız elçisini, Hükümetini Osmanlı Devleti'nin parçalanması konusunda, Rusya'ya iştirak etmesini ısrarlı bir şekilde istemiştir. Fransa'ya, bu hizmeti karşında işgâli garanti gözü ile bakılan Mısır verilecektir. Böylece II. Katarina ve II. Josef bir araya gelecek, Türkiye'nin taksimi konusunu görüştüler. Bu devlete nasil saldırılacağını, ne şekilde paylaşılacağını ve eski Yunan Cumhuriyetlerini yeniden hayata geçirme konusunda birbirlerine söz verdikleri bilinmektedir. Aslında II. Katarina, Dogu'da egemenliğin sadece kendisinde kalması için II. Josef'i İtalya cenahına yönelmek istemiştir. Çariçe'nin tasarısının hayalci niteliği, fikrin derinine indikçe azaldığı görülmektedir. Zira çok ince bir siyaset takip ettiği anlaşılmaktadır. Sorun, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından çok, Rusya'nın olağanüstü biçimde genişlemesindedir. Bu da bütün Avrupa ülkelerini tedirgin etmektedir. Dolayısıyla II. Josef, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını önlemek için son askerini ve son kuruluşunu tehlikeye atmayacak, tek bir Avrupa ülkesinin olmadığı belirtmek zorunda kalmıştır. Fakat en sonunda, iki hükümdar arasında tam bir uzlaşmaya varılmış ve Türkiye'nin kaderi bir ölçüde bağlanmış. II. Josef'in bu anlaşma ile ilgili duraksamanın nedeni, aslında Fransa'dır. Zira Fransa, Türkiye'nin paylaşılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Özellikle Avusturya ile Fransa arasındaki ilişkiler, sırf bu sebepten dolayı son derece gerginleşmiştir. Hemen akabinde II. Josef ölmüş ve bütün bu sebeplerden dolayı iki fikirdaş, tasarılarını uygulamaya koyamamışlardır.

57.Linguet'nin Projesi (1774-1776): (s.224-231)

Linguet'nin projesi, Türklerin Avrupa'dan atılması ve yeni bir siyasal dengenin oluşturulması üzerinedir. Aslında Linguet'nin projesi, Avrupa sistemini düzelterek, Fransa'ya hiç kan dökmeden en saygın büyümesini sağlayan, bir proje olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti y-kulsa, hatta topraklarının yarısını kaybetse bile, her zaman için tehlikeli olacağını belirtmektedir. Şu bir gerçek ki, Avrupa'nın huzurunu sağladığı sanılan bu evrensel denge, aslında yıkılmak üzeredir. Bundan hareketle Osmanlı Devleti'nin güney ve doğusuna engeller yerleştirerek, dengeyi korumak istemiştir. Böylece bu siyasal çalkantı içinde ve büyük devletlerin topraklarının el değiştirmesi sürecinde, küçük devletlere de avantaj sağlamak mümkün olacaktır. Linguet'nin projesi, iyi ve olgunlaşmış temellere dayanan bir yapıya vardır. Bundan dolayı Fransa, eleştirilmeyecek kadar avantajlı olan bu plânla hiçbir riske girmeyecektir. Bu yüzden bu proje, hukuk açısından haksız, fiiliyatta da uygulanması olanaksız değildir. Eskiden de günümüzde benzer projeler hazırlanmıştır. İtiraf etmeliyiz ki bu, siyasette gerçekleştirilmek istenen olağanüstü bir projedir. Linguet'nin projesinin zayıf tarafı, kendisinin de itiraf ettiği gibi, İngiltere'yi, yeni siyasal düzenin dışında bırakmasıdır. Bunun dışında güçlü bir Polonya'nın oluşturulması fikri de

hayal ürünüdür. Özete Linguet, iki komşu ve rakip imparatorluğu, doğuya yöneltmek istemiş ve buna karşılık buda, Fransa'nın çıkarlarına uygun bir denge oluşturmaya çalışmıştır.

58.Carra'nın Projesi (1777): (s.232-234)

Carra'nın projesi, Avrupa Türkiye'sinin taksimının önerildiği, siyasi bir deneme olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Osmanlı Devleti, belli başlı Avrupa hükümdarlarının boyunduruğu altına gidecek, en uygun ülke olarak görülmektedir. Yazar, Türkiye'ye karşı savaşmak için yapılan Avusturya-Rus ittifakından söz etmektedir. Proje, Türklerin Hıristiyanlığı, sanat ve bilimin doğal, ezeli ve yeminli düşmanı olduğunu ve bu nedenle onları Avrupa'dan kovmak lâzım geldiğini dile getirmektedir. Ancak taksim konusunda, mutabık kalındığı görülmüştür.

59.Yazarı Belli Olmayan Proje (1788): (s.235)

Kimliği belli olmayan yazar, Türklerin Avrupa, Anadolu, Suriye, Filistin ve tüm Akdeniz kıyılarını terk etmesi gerektiği görüşündedir. Avrupa Türkiye'sinden oluşacak Krallık, Karadeniz'den Rodos adasına kadar Anadolu kıyıları ve Anadolu kıyısındaki toprakların bir bölümü, geriye kalan bölümde ise Ermenistan ve Gürcistan'ın dahil olduğu bir Krallık ile Polonya, Kurland ve Bucak'ı içine alan bir başka Krallığın oluşturulması tasarlanmıştır. Fransa, Türk devletini alarak, bu bölgenin tek hakimi olacaktır. Denizlerdeki seyrüsefer özgürlüğü, tüm uluslar tarafından kabul ve ilân edilecektir. Çanakkale, İstanbul, Sund ve Cebelitarık boğazları, bütün dünyaya serbest olacaktır. Lâkin bu proje de gerçekleşmeden son bulmuştur.

60.Volney'in Projesi ve Peyssonel'in Volney'e Yanıtı (1788): (s.237-241)

Bu projede, Osmanlı Devleti'nin taksimiyle ilgili tartışmalar ve Slav talepleri savunulmaktadır. Gelecek, Rusların elinde olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin tükenmesinin önlenemeyeceğini belirtmektedir. Volney, Türkiye'nin mudak surette yıkılacağını, fakat Fransa'nın bunu isteyemediğinin sorusunu sormaktadır. Buna uygun cevap, madem ki Türkiye'yi savunamıyoruz, bari zaman kazanmak veya yeni düzeni kurmak için bunu düşünmeliyiz görüşünü savunmaktadır. Yeni Avrupa dengesinin sağlanması için ancak İstanbul'un ele geçirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Kadim Yunanistan kurularak, Greklere diyet borcunun ödenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yönü ile proje, II. Katarina'nunkine benzemektedir. İngiltere ise olup biten her şeye büyük tepki göstermiştir. Fakat Anadolu'nun işgal edilmesi, Asya'ya yeni bir hayat kazandıracağı konusunda hem fikirdir. Bu projeye cevap olarak Peyssonel'in görüşü de oldukça ilginçtir. O, Rusya'nın Türkiye'den alacağı çok sayıda cyaletle büyümesi gerektiğini ve bu devletlerin pek çoğunluğu, Avrupa'nın dengesini bozacak imparatorlukların kurulmasına, şiddetle karşı geleceğini belirtmiştir. Peyssonel, bu halkların, Rusların egemenliği altında kaldıkları sürece, tutasaklığı yaşama özgürlüğünü bile arayacaklarını iddia etmektedir. Zirâ Ruslar, ülkelerinin üçte ikisini henüz işlememiştir. Bu ülkelerde yaşayan insanlar, musuzdurlar ve kendileri, toprak kölesi olarak yaşamaktadırlar. Buna mukabil Peyssonel, Sultan'ın kendi isteği ile Hıristiyanlara sağladığı olağanüstü ayrıcalıklar ve tavizlere ışık tutmaktadır. Ayrıca başka hiç bir devlet vermediği kapitülasyonlar vardır. Bununla birlikte Türkiye'nin, büyük devletler arasında yer alması için tüm koşullara sahip olduğunu, fakat tek eksiğin, büyük bir devlet adamının yoksun olduğu belirtilmektedir.

61.Brion de la Tour'un Projesi (1788): (s.242-244)

Brion de la Tour, Türklerin tarihi açıdan saldırgan olmadığını ve Rus Çaricesi'nin, geniş bir ülkeye sahip olduğunu ve Hıristiyanların kaderleri, sadece efendi değiştirmekle düzeltilenemeyeceğini belirtmiştir. Yazar, bugünkü Grekler'in eski Greklere hiç benzemediğini ve bu yüzden onların, fazla bir şey yapamayacaklarına inanmaktadır. Projede, toprakları son derece geniş bir

devletin taksimi, pratik olarak oldukça güç olduğunu ve bununla ilgili olarak Rusya ile Avusturya arasında ciddi bir çatışma yaratmaktan korktuğunu dile getirmiştir. Dahası, her yerden kovulmak istenen milyonlarca Türk'ün ne olacağını sorup, cevap aramaktadır. Bununla birlikte, herkesi memnun etmek için daha ziyade Avusturya'ya yarar sağlayan bir paylaşma tasarısı hazırlamağa özen göstermiştir. Buna göre yazar, Doğu Avrupa'da dört krallık kurulmasını önermektedir. Aslında bu projenin eğilimi, son derece açıktır. Rusya, bir kilometre sahil bile alamadan, Anadolu'ya sıkıştırılmıştır. Geriye kalan toprakların bir kısmı, Fransa ve Avusturya'ya verilecektir. İşte bu andan itibaren İngiltere devreye girerek, taksim plânlarını alt üst etmiş ve Osmanlı Devleti'nin hamisi olarak karşımıza çıkmıştır.

62. Hertzberg'in Projesi (1792): (s.245-250)

Hertzberg'in projesi hakkında herkes istediğini söyleyebilir; hatta Prusya'nın Almanya konusundaki sorumluluklarını ihmal etmekle suçlayabilir, ama Prusya'yı ve Berlin'i, Avrupa politikasının merkezi yaptığını inkâr edemez. Hertzberg'in plânının asıl amacı, Prusya'nın büyümesidir. Ashuda Hertzberg'in yapıtığı plân, belirsiz ve hesapsızdır. Fakat Türkler dışında, herkesi tatmin edecek bir biçimde uzlaşma sağlamıştır. Bütün bunlara rağmen Hertzberg'in projesi, Prusya'nın uygulamada gecikmesinden ve hemen arkasından II. Josef'in ölümü nedeniyle, başariye ulaşamamıştır.

63. Talleyrand'ın Projesi (1805): (s.251-255)

Avrupa haritasının hiç durmadan değiştiği bir dönemde, krallıklar ve imparatorluklar yıkılırken, hükümdarların taçları yerinde durmazken, hiçbir ülke yarımından emin değilken, diplomat ve düşünürlerin gözlerini artık "res nullius" sayılan Türk topraklarına çevirmeleri gayet doğaldır. Bundan dolayı Napolyon'un dış politika danışmanı Talleyrand, *Şark Meselesi* konusunda kendü görüşlerini ortaya koyması garip karşılanmamıştır. Lâkin Talleyrand, Avrupa için Panslav tehlikesinden çekinmektedir. Onun projesinde, Osmanlı Devleti'nin bütünlüğü garanti altına alınmıştır. Buna göre Napolyon, Doğu Avrupa haritasının tamamen değişmesini plânlamışsa da felaketin bir diğer adı olan paylaşma projesini onaylamamıştır. Tasarıda, Fransa'nın kazanacağı topraklar ile Avusturya'nın kazanacağı ve kaybedeceği topraklar konusunda ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Buna karşın Talleyrand'ın önerileri kabul görmemiştir. Eğer kabul görseydi, Avrupa'nın sınırları tamamen değişecektir. Zira Talleyrand'a göre Osmanlı Devleti'nden alınacak topraklar, Rusya'ya karşı tampon bölge oluşturmaya yöneliktir.

64.ve 65. Napolyon ve Aleksandr'ın Projeleri (1808): (s.256-277)

Napolyon'un, "Osmanlı Devleti'ni Rusya ile bölüşebiliriz" düşüncesi, beraberinde İstanbul sorununu getirmiştir. Ne kadar ilginçtir ki, bu sorun, Türkiye'yi parçalanmaktan kurtarmıştır. Çünkü İstanbul'un paylaşılması, en önemli sorundur ve uzlaşmaya açık bir mesele değildir. Dolayısıyla İstanbul, çok değerli bir anahtardır ve burayı ele geçiren dünyanın hakimi olur. Napolyon'un düşüncesininin, tam olarak ne olduğunu saptamak olası değildir. Görüşü, kâh Türkiye'nin muhafazası, kâh Rusların Osmanlı topraklarını alma hevesi olarak değişmektedir. Fakat Fransa'nın ve tüm Avrupa'nın siyasi çıkarı, İstanbul ve Petersburg taçlarının aynı şahısta birleşmemesini gerektirir. Böylece Avrupa uluslarının rahau, garanti altına alınacaktır. Bu yüzden Napolyon, Rusya ile anlaşarak Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü garanti altına almıştır. Hatta Napolyon, Osmanlı Devleti'ni korumak, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti altına almak amacıyla, bir anlaşma yapmayı dahi önermiştir. Çünkü Napolyon, Çar Aleksandr'ı talep ettiği Romanya Prenslarının koparılmasını, Türkiye'ni parçalanmasını başlangıcı olarak görmektedir. Ayrıca, İngiltere'nin bir fırsattan yararlanarak, Mısır'ı işgal etmesinden korkmaktadır. Şu bir gerçekür ki, Osmanlı Devleti'nin yıkılması, belki Petersburg kabinesi tarafından

arzu edilmekte ve bunun kaçınılmaz olduğu bilinmektedir. Ancak bunu hızlandırmak, iki imparatorun üzerinde anlaşmaları bir politika değildir. Yine de Napolyon, Osmanlı Devleti'nin genel taksimine gidilmesi halinde, Fransa ile Rusya'nın alacağı eyaletleri daha sonra belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çar Aleksandr ise Türk topraklarının taksimi suretiyle, tahtında rahat olacağı bilinmektedir. Fakat bu taksim tasarısı, Avrupa'da sarsıntıya neden olacak ve bedeli oldukça ağır olacaktır. Hadiseyi büyütmek bağlamında Napolyon, Çar Aleksandr'a sadece Osmanlı Devleti'nin taksimini değil, İngiltere'nin Hindistan'daki kudretinin de yıkılmasını önermiş ve bütün dünyayı paylaşmayı teklif etmiştir. Kısa bir süre sonra Rusya ile Fransa arasındaki dostluk, büyük düşmanlığa dönüştü ve bunu şiddetli savaşlar takip etti. Aslında Napolyon'un, Rusların gözünü Osmanlı Devleti'nin taksimi projesiyle kamaştırarak, Bau'da kendisini serbest bırakmak istemiştir. Ruslara, sadece İstanbul Boğazını vermekle tedbirini almış ve kendisine de Çanakkale Boğazı'nı ayırmıştır. Böylece Çar Aleksandr'a, Anadolu'nun anahtarlarından birisini vermiştir. Böylece Akdeniz Fransız, Karadeniz ise Rus gölü haline getirecektir.

Aslında ortada iki proje vardır. Fransa'ya Adriyatik kıyılarını, Selanik'e kadar İonya Denizi'ni, Selanik'i veren biraz muğlak bir Fransız projesi; diğeri Rusya'ya Romanya Prenslüklerini veren, sınırları Tuna'ya kadar Karpat dağları olan, Meriç nehrine kadar Sırbistan'ı kateden ve Meriç ile denize ulaşan, Takımadaların sınırlarını saptayan, Çanakkale Boğazı'nın Avrupa kıyılarını takip eden, Asya kıyılarını Türklere bırakan, İstanbul'u ve Karadeniz'e kadar bazı toprakları alan, daha cesur ve daha kesin çizgileri bulunan Rus projesidir. İstanbul konusundaki anlaşmazlıktan sonra Çar Aleksandr, İstanbul'un açık kent olmasını önermiştir. XIX. yüzyıl süresince, bu fikrin, siyasi yazarlar tarafından sıklıkla, özellikle Grek İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasını hayal edenler tarafından tekrarlandığı bilinmektedir. Aslında bu müzakerelerin ele alınması bile üzüntü vericidir. Çünkü bugün, ulusların kaderiyle bu kadar pervasızca oynanmadığı bir gerçektir.

66. Metternich'in Projesi (1808): (s.278-281)

Metternich'in projesi, esas itibarıyla Türkiye'nin toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Hıristiyan uygarlığı ile ne kadar uyumsuzluk içinde olursa olsun, Osmanlı tahtının varlığı ve bunu korunması, Avrupa için yararlı olacağını düşünmektedir. Metternich, her ne kadar Osmanlı Devleti'nin muhafazasını isterken, aynı zamanda bu devletin yıkılmasını planlamaktadır. Eğer Türkiye kurtarılamayacaksa, o halde taksimine katılarak, alınabilecek en büyük pay alınmalıdır. Ona göre, Osmanlı egemenliğinin yerine, bağımsız ve büyük bir Hıristiyan devleti geçeceği gün, Bau için o devlet, doğal ve aktif müttefik olacaktır. Aslında Metternich'in varsayımı, büyük bir Grek Devleti'nin kurulmasıdır.

67.D'Hauterive'nin Projesi (1808): (s.283-284)

Bu taslak, Napolyon döneminde olduğu gibi, en barışçı insanların bile, fütihat iştahını kabartan, sayısız diplomatik manevralardan sadece birisidir. Aslında taksim, şartların en iyi şekilde bir araya getirilmesiyle uygulanabilecek, basit bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir varsayımın, Balkan yarımadasının kuzeyden güneye inen bir boylamla, ikiye ayrılması tasarlanmıştır. Bu çizginin doğusunda İstanbul ve Çanakkale Boğazı dahil bütün topraklar Rusya'ya verilmesini, batıda kalan bölgeler ise Fransa ile Avusturya arasında taksim edilmesi tasarlanmıştır. Bu tasarının kehanetleri, Napolyon'un Waterloo mağlubiyetinden sonra hiçbir şekilde gerçekleştirilememiştir.

68.Pozzo di Borgo Projesi (1809): (s.285-286)

Pozzo di Borgo, Napolyon'un yeminli düşmanlarından birisidir. Uluslararası nitelikleri bulunan bu diplomat, kaynama halinde bulunan Avrupa'da, içinden çıkılması zor entrikaların dü-

gümlerini atarken, temel amacı Napolyon'u yok etmektir. Ona göre Rusya, Eflâk ve Buğdan'la, Balkanlara kadar olan bölgeyi; Fransa, Arnavutluk kıyıları ile Tesalya, Mora ve Girit'i; Avusturya, Sırbistan ve Bosna'yı; Türkiye ise sadece İstanbul ve Rumeli'yi muhafaza edebilecek toprakların almasını tasarlamıştır.

69. Kapodistrias Projesi (1828): (s.287-290)

1827 yılında Yunanistan'a başkan seçilen Kapodistrias, anayasayı askıya alarak Panhellenion'u ilân etmiştir. Bundan dolayı Yunanistan'da iç savaş başlamıştır. Kapodistrias, Çar Nikola'ya Balkan yarımadasının siyasi açıdan yeniden yapılanması konusunda bir proje sunmuştur. Ona göre, Eflâk ve Buğdan'dan oluşan Dacia Krallığı, daha sonra Sırp, Epir ve Makedonya Krallıklarının kurulmasını önermiştir. Ayrıca İstanbul ve etrafını içine alan bir bölgede, Helen Devleti'nin kurulmasını ve beş devletin bir araya gelecek, bir Konfederasyon oluşturmasını istemiştir. Kurulacak beş devletten üç tanesi, Grek asıllı olması ve bunlar, Balkan Konfederasyonu'nda Helenezmin hegemonyasını kuracak olması oldukça ilginçtir. Zirâ, Romanya'nın Fener Rum Prenslar tarafında yönetiliyor olması, Konfederasyon'daki beş oydan sadece birinin, Balkanlar'daki Slavlara ait olmasını sağlamıştır.

70. Dom de Pradt'ın Projesi (1828): (s.291-292)

Pradt, Rusların her türlü tecavüzüne karşı koyacak daimi bir sistem önermiştir. Buna karşın Türklerin katkısıyla herhangi bir şey yapılamayacağını, lâkin Greklerle her şeyin yapılacağını ifade etmektedir. Ona göre gelecek, Greklerindir. Tasarısında, Tuna'nın sağ kıyısında bulunan Avrupa'daki Osmanlı topraklarının üstüne, Grek Devleti'nin kurulması, temel amaçtır. Bütün Türkiye, Greklere verilecek ve burada Hıristiyan İmparatorluğu kurulacaktır. Bu çözüm, öylesine tutarsızca kaleme alınmıştır ki, Grek olmayan bir yazardan gelmesi, pek kabil değildir. Zirâ, doğuda çok sayıda küçük devlet kurulmasını, *Şark Meselesi'ni* yok etmez, aksine artırır.

71. Yazarı Belli Olmayan Proje (1828): (s.293)

Risalenin yazarı, Türkiye'nin sonunun geldiğini ve İmparator Nikola'nın, Çariçe II. Katarina'nın tasarılarını gerçekleştirmediğini ve bu gaye ile Fransa'ya dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca İstanbul'da, bağımsız bir hükümetin kurulması da önerileri arasındadır. Bütün bu düzenlemelerle, Rusların doğudaki taleplerine karşı, engel olunacağı düşünülmektedir. İstanbul ve boğazların, bağımsız bir hükümdarın elinde olması gerekiyorsa, bunun Avusturya olması kaydı şarttır.

72. Mósyo de Polignac'ın Projesi (1829): (s.295-298)

Fransa'nın hiçbir zaman Rusya'ya saldırmayacağına inanan Polignac, 1829'da Saint Petersburg ve Berlin'e, Türkiye'nin taksimi konusunda bir dizi önerilerde bulunmuş, buna karşın taksim projesine Fransa'nın dahil edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Rusya, Türkiye'nin parçalanması ile ilgili olası sonuçlarına dikkat çekmekte ve bu konuda, Prusya'ya bir ittifak önermektedir. Avusturya'nın, Fransa'yı göz önüne almaksızın, Rusya ve Prusya'ya, Türkiye'yi paylaşma önerisi götürdüğü belirtilen Saint Petersburg Hükümeti, Polignac'ı uyarımsa da Polignac, Rusların İstanbul'a yerleşmesini önlemek için orada Hıristiyan bir devletin kurulmasını önermiştir. Hiçbir devlet, Rusların İstanbul'a yerleşmesini arzu etmediğinden, gerekli olan şeyleri ivedilikle yapacağı bir gerçektir. Proje uyarınca Rusya, Eflâk ve Buğdan'ı, Ermenistan ise Trabzon'u hatta ısrar ederse, bu kezün civarı verecektir. Kral ve Bakanlar Kurulu, bu proje üzerinde uzun uzun tartışmalar yapmış ve kabul etmişlerdir. Aslında anayasa düzenine bağlı bir devletin, Bakanlar Kurulu kararı ve onayı ile desteklenen birtakım projelerin ortaya çıkması, ilk kez olan bir şeydir. Bu proje öylesine gariptir ki, ilgili belgeler Dışişleri Bakanlığı'nın arşivinde

bulunmamış olsaydı, buna inanmak gerçekten güç olurdu. Büyük devletlerin tamamını kapsayan genel savaş fikri, bu belgeyi hazırlayanları hiçbir şekilde korkutmamış, hatta zayıf düşen bazı ülkeleri güçlendirmek için savaş, bir çözüm yolu olarak görmüşlerdir.

73. General de Richemont Projesi (1829): (s.299)

Rusya, İstanbul'u alacak, Avusturya Silezya'nın bir bölümünü, Sırbistan'ı ve Hanover'in yarısını topraklarına dahil ederken, Hanover'in diğer yarısını da Hollanda'nın olacaktır. İngiltere Girit adasını, son olarak da Fransa Ren eyaletlerini, Lüksemburg'u ve Belçika'yı topraklarına katacaktır. Görüldüğü gibi bu proje, bir bakıma Polignac'ınkine benzemektedir.

74. Bronikowski'nin Projesi (1833): (s.300)

Bu projede, Avrupa'daki Türk topraklarının nasıl taksim edileceği ve bununla birlikte Polonya Krallığı'nın, yeniden kurulması gerektiği tartışılmaktadır. Aslında bu, pek çok vatansız Polonyalı'nın gerçekleştirmediği rüyasıdır. Bronikowski'nin bu önerisi ile Saint Petersburg Hükümeti, Avrupa'da devam eden saldırılarına karşı ciddi bir engel bulmuş olacaktır. Ona göre, Avrupa'nın ve batı uygarlığının menfaati, Türkiye'nin yok olmasında yatar. Bu bağlamda Asya Türkiye'sini kaderi, hiç mi hiç önemli değildir. Bu yüzden Türkiye'nin taksimine, büyük devletlerin tamamının kaulması gerektiği düşüncesindedir.

75. Rusya İmparatoru I. Nikola'nın Projesi (1853): (s.301-305)

Çar'ın bu projedeki amacı, taksim planı hususunda İngiltere Kraliçesi ve Hükümeti'ni, Saint Petersburg ve Viyana hükümetleriyle anlaşmaya çekmek ve Fransa'yı bu düzenin dışında tutmaktır. Çar, beklentilerini anlatsa da İngiltere'yi ikna edememiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin küçük cumhuriyetlere parçalanmasına ve Avrupa'daki küçük ihilâlcilerin, bu bölgelere sığınmasına rıza göstermeyeceğini belirtmiştir. Nihayetinde Çar, "hasta adam" tabiri ile ifade ettiği Osmanlı Devleti'nin, ivedilikle paylaşılmasını ve bu yüzden İngiltere'ye, Mısır ve Girit'i verebileceğini belirtmiştir. Bundan hareketle Rusya, Eflâk, Buğdan ve Bulgaristan'ı alıyor, ayrıca İstanbul'u da geçici olarak işgal ediyordu. İngiltere, başından beri kesin bir tutum takınarak, Türkiye'nin taksimini reddetmiştir. Böylece Çar Nikola'nın projesi, hayata geçirilemeden yok olup gitmiştir.

76. Dr. A. C. Dandolo'nun Projesi (1853): (s.306-307)

Büyük Yunanistan'ın kurulması, Helen yanlısı siyaset yazarlarının hayallerini süslemektedir. Yazar, büyük devletlerin Türk nüfusunu Avrupa'dan kovduktan sonra Doğu'da beş krallık kurulmasını önermiştir. Bunlar sırası ile Tesalya, Selanik ve Athos dağımı içeren Yunanistan, Epir, Edirne, Enos dağına kadar Rumeli ve komşu adaları, Avusturya ve Rus sınırına kadar Eflâk ve Buğdan, Sırbistan, Bosna, Hersek ve Karadağ, Kıbrıs, Girit, Samos ve diğer adalar şeklinde taksim edilmiştir. İstanbul "Grek serbest şehri" olarak ilân edilecektir. Bu taslakta, Bulgarlardan hiçbir şekilde söz edilmediği görülür. Tabiiyle bu birliğin muhafazası pek güç olacağından, bu projenin manukî temellere dayandığını söylemek bir hayli güçtür.

77. D'Albonneau'un Projesi (1860): (s.308)

D'Albonneau'un projesi, doğudaki uluslara yeniden canlılık kazandırmasını öneren bir özellik taşır. Ona göre İstanbul, tarafsızlaştırılmalı ve bu kent, Avrupalı büyük devletlerin kolektif yönetiminde, her ülkenin bir komiser göndereceği, *Federal Avrupa* şehri olarak ilân edilmelidir. Aynı şekilde boğazların da tarafsızlaştırılmasını istemektedir. Duşan'ın döneminde olduğu gibi bir tek Slav Krallığı kurulmalıdır. Rusya Ermanistan'ı alacak, Tesalya, Makedonya, Arnavutluk ve Girit, Yunanistan'a verilecektir. Kıbrıs Adası da Belçika'ya, Rodos ise Piemonte'ye bağlanacaktır.

78.Pitsipous'un Projesi (1860): (s.309-310)

Pitsipous'un projesi, bizi, tam bir rüya alemine götürmektedir. Bu dönemde coğrafi, siyasi ya da etnik mülâhazalar, artık kaybolmuştur. Zirâ çalışma odasında, ne fazla ne de eksik, on beş yeni devlet oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin enkazından çıkan bu devletler, art niyet artıka, Grek eğilimi ya da hüviyeti bulunan bir *Konfederasyon* halini almaktadır. Pitsipous tarafından tasarlanan on beş yeni devletin listesi, şu şekildedir: İstanbul, Doğu Konfederasyonu'nun başkenti olarak serbest şehir olacaktır. Buraya *ekümenik* gibi evrensel bir boyut tanınarak Avrupa, Afrika, Asya ve Amerika'nın, Ortodoksluk Konseysi adı altında bir arada tutulması kararlaştırılmıştır. Sonra Dacia, Slav, Grek, Takımadaları, Mısır, Tunus, İonya, Ermeni, Sirkak, Kürt-Karaman, Mezopotamya, Türkmen, Yahudi ve Laz devletlerinin kurulması tasarlanmıştır. Sanki de Avrupa yeterince karışık değilmiş gibi, Pitsipous'un projesi ile her tarafta yeni devletçiklerle sorunlar yaratılmaya çalışılmıştır.

79.Rattos'un Projesi (1860): (s.311-312)

Rattos, Doğu Konfederasyonu ülkelerinin sayısını artırarak, durumu daha da ağırlaştırmıştır. Ama en azından, Osmanlı Devleti'nden kalan bir bölüm devletin isüklâlini, muhafaza etme alıcenaplığını göstermiştir. Fakat, her ne olursa olsun Rattos'un da Konfederasyon'da Grek hegemonyasını sağlama amacında olduğu bilinmektedir. Buna göre İstanbul'un serbest şehir, boğazların ise seyrişefere açık olması tasarlanmıştır. Torosların güneyinde bir Türk devleti, Anadolu ve Ermenistan toprakları üzerinde Doğu Konfederasyonu, Arnavudluk, Tesalya ve Mekodonya'yı içine alan Grek devleti, başlarında prens olmak kaydı ile Eflâk-Buğdan, Karadağ, Bulgaristan ile Sırbistan devletlerinin kurulması, Bosna-Hersek devletiyle, başında bir kralın bulunacağı ve Erzurum'un başkent olma şartı ile Ermenistan'ın kurulması tasarlanırken, buna ilâveten Küçük Asya'da, başlarında birer Kral bulunan iki Grek devletinin ve Konfederasyonu yönetmek için bir Diyet Meclisi'nin oluşturulması önerilmiştir. Görüldüğü gibi Rattos, Greklere üç, Ermenilere bir Krallık tahsis etmekte, buna karşılık, Romenlere, Bulgarlara ve Sırlara sadece Prenslük vermektedir. Aslında şunu belirtmek gerek ki tarih, bu becerikli yazarın düzenlemelerine hiç bir şekilde itbar etmemesi, Türkler için bir talihtir.

80.D. Stepantoviç'in Projesi: (s.313)

Stepantoviç'in projesini de Helenizmin hegemonyasını sağlamak amacıyla Doğu'yu sayısız Krallık ya da Prenslüğe bölen, mizahi ya da uyduruk taslaklar serisine katmak gerekir. Yazara göre Grek-Slav Konfederasyonu ile Diyet Meclisi'nin kurulmasına ve Çarı temsil edecek bir kişinin başkan olmasına, Sırbistan, Dalmaçya, Hersek, Bulgaristan, Frigya, Pontus, Ermenistan krallıklarının kurulmasına, buna ilâveten Osmanlı Padişahı'nın Bağdat'ta ikâmet etmesine, Mısır'ın Fransızlara, Kıbrıs'ın Konfederasyon'a, İzmir ve İstanbul'un serbest şehir olmasına karar verilmiştir. Aslında bu projenin tutarsızlığı veya düşüncesizliği, insanları oldukça düşündürmektedir. Zirâ keyfi bir şekilde Karadağ Krallığı kurulmakta ve Bulgaristan yontularak Prenslük haline getirilmektedir. Nihayetinde Frigya ve Pontus Krallıkları'nın kurulması tam bir fantazidir.

81.Kommandatore C. Nigra'nın Projesi (1866): (s.314-319)

Aslında Nigra da, projesinin hiçbir başarı şansı olmadığını bilmektedir. Bu nedenledir ki, Fransa'nın ilke olarak kabul ettiği Nigra projesi, İngiltere'nin ve Avusturya'nın itirazları mucibince hiçbir sonuç vermemiştir. Nigra'ya göre, Venedik İtalya'ya verilecek, Silezya Avusturya'ya, Prusya ise Dükalıkları ve istediği bazı Germen Prenslüklerini alacaktır. Tahtalarını kaybeden Germen Prenslere ise Tuna Prenslüklerine gideceklerdir. Böylece İtalyan diplomatın, Venedik'i hiçbir fedakârlık yapmadan ilhâk etme hayalleri, oyun kağıdından yapılmış bir şato gibi yıkıl-

muştur. Aslında Nigra'nın projesi, ne kadar ustalıkla yapılmış izlenimini verirse versin, tam bir fi-yasko ile sonuçlanmıştır. Bununla birlikte İtalya, Venedik'ten aulmışa da Tuna Prenslikleri, Romanya Krallığı'nı kurarak ideallerine kavuşmuş oldular.

82. Garibaldi'nin Projesi (1873): (s.320)

General Garibaldi'nin siyasi bir vasiyetname bırakmış ve bu belgede Osmanlı Devleti'nin taksimi projesinin bulunduğunu ileri sürmüştür. Aslında bütün Neo-Latinlerin ve Slavların, Almanlara ve Avusturyalılara karşı bir ittifak oluşturmalarını önermektedir. Başkenti Prag olacak bir Slav-Çek Konfederasyonu oluşturulmasını ve başkentin İstanbul olacağı, ikinci bir Slav Balkan Konfederasyonu kurulmasını istemektedir. Böylece güçlü bir Yunanistan'ın oluşturulmasını, Türkiye'nin şimdilik Bursa'ya kadar itilmesini, fakat kısa bir süre sonra Türklerin tamamen yok edilmesini tasarlamaaktadır. Bundan hareketle Avusturya, içinde barındığı uluslar kadar devlete bölünmesi ve İngiltere'nin, Akdeniz'den elimine edilmesi sağlanmış olacaktır.

83. Kont Greppi'nin Projesi (1873): (s.321)

Greppi, İstanbul ve boğazların kimseye ait olmamasını, aksine herkese açık olası gerektiği üzerinde durmaktadır. Greppi'ye göre İstanbul, serbest şehir olarak ilân edilmesini ve bunun, sadece boğazı ve çevresini kapsamasına özellikle dikkat edilmesini istemiştir. Aynı zamanda İstanbul'da kurulacak bir Yunan-Slav Konfederasyonu'nun temsilcileri, tamamen bağımsız bir kentte toplanacaklardır. Böylece bu şehir, federal bir devlet görünümünde olacaktır. Takımadaları, özerkliklerini koruyacaksa da Doğu Konfederasyonu'na tâbi olacaklardır. Greppi'nin projesine göre büyük devletlerin garantörlük görevlerini yapabilmelerini ve Doğu'daki dengenin korunmasını sağlayabilmelerini teminen, her birine Takımadalardaki bağımsız adalardan birinde, deniz üssü kurma hakkı vermiştir.

84. Yazarı Belli Olmayan Proje (1875): (s.322)

Rusya ne pahasına olursa olsun İstanbul'u almak istemektedir. Bosna ve Hersek, Avusturya'nın bir vilayeti olacaktır. Daha da iyisi bunlardan biri Sırp, öbürü Karadağ'ın ege-menliğinde bulması kararlaştırılmıştır. Buğdan, Eflâk, Rumeli ve Trakya, Rusya'ya bağlanacaktır. Arnavutluk, Makedonya ve Tesalya Yunanistan'ın parçası olmasına, Sırbistan ve Karadağ'ın tarafsız devletler haline getirilmesine ve son olarak da Mısır Krallığı'nın kurulmasına gayret gösterileceği kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte İstanbul'un, Doğu Konfederasyonu'nun başkenti olmasına ve serbest şehir haline getirilmesine karar verilmiştir. Bosna Sırbistan'a, Hersek Karadağ'a kaulacak, Bulgaristan, Eflâk ve Buğdan prenslikleri bağımsız devletler şekline dönüş-türülecektir. Dolayısıyla bu beş devlet, Doğu Konfederasyonu'nu temelini oluşturacaktır. Şu bir gerçek ki, yazarın tahminlerinden bir kısmı maalesef gerçekleşmiştir.

85. Yazarının Kimliği Belli Olmayan Proje (1875): (s.323)

Takma ad kullanan yazar, Sırbistan, Romanya, Mısır, Tunus ve Trablus'u, Osmanlı'nın bo-yunduruğundan kurtarılmasını ve Türklerin Asya'ya sürülmesini önermektedir. Yazar, büyük devletlerin Avrupa'daki Türk varlığına son vermek konusunda anlaşmaları takdirde, projesinde düzeltmeler yapabileceğini de ifade etmektedir.

86. C. J. Rollin'in Projesi (1876): (s.324)

Mösyö Rollin'e göre Türkler, kesin olarak Asya'ya aulmalı ve geriye kalan Avrupa toprak-ları İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından işgal edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Adı geçen devletlerin İstanbul, Selanik, Edirne, Rumeli ve Cirit'i işgal etmesini, bir başka deyişle Türkiye'nin Avrupa'daki bütün topraklarına özerklik veya bağımsızlık vererek, federal parla-

mento çatısı altında birleştirmeyi tasarlamaktadır. Bununla birlikte adı geçen fiili durumun, bütün Avrupa devletleri tarafından da tanınması gerektiğini düşünmektedir. Bütün bunlara rağmen, dört büyük devletin, aynı zamanda ve daimi olarak İstanbul, Edirne ve Selanik'i nasıl işgal edeceği ve bu eyaletlerin, nasıl yönetileceği anlaşılmaktadır. Yazarın, dört garantör devlet arasında, Almanya'yı dahil etmemesi dikkat çekicidir.

87. Barona ve L. de Testa'nın Projesi (1876): (s.325-326)

Aslında proje, suya sabuna dokunmadan hazırlanan çözüm önerileri ile doludur. Projeyi kaleme alan yazarlar, Türkiye ile savaşı kaşıktan Sırbistan'a, Drina adaları ile Bosna'nın verilmesini, Hersek'in de aynı koşullarda Karadağ'a bağlanmasını istemektedir. Bunlar dışında, Bulgaristan, Arnavutluk ve Rumeli'de, yasama yetkisi bulunan Danışma Meclisi seçimleri yapılacak, ama bu meclislerin Hıristiyan başkanlarını Sultan seçecektir. Böylece Osmanlı Devleti'ndeki Hıristiyan milletlerin isyan hareketleri, bu şekilde durdurulması plânlanmıştır. Aslında bunda da fevkalâde başarılı oldukları söylenebilir.

88. Mathias Ban'ın Projesi (1885): (s.327-329)

Mathias Ban'ın projesinde, Doğu'nun ırk dengesine göre, yeniden siyasal düzenlemelerin yapılmasını amaçlamaktadır. Büyük devletlerin *Şark Meselesi'ne* çözüm bulmak için hiçbir zaman anlaşamayacaklarını, zirâ Balkan yarımadasında iki büyük güce yer bulunmadığını belirtmektedir. Buna göre çözüm, millet esasına göre aranmalı ve bu amaçla, kiliselerin yetki alanı ölçüğü kullanılmalıdır. Bununla birlikte Doğu'da, ulusal kiliselerin eski organizasyonuna bakılması gerektiğini tavsiye etmektedir. Doğu Rumeli Bâbali'nin hükümranlılığı altında kalmak şartı ile Bulgaristan'a, Sırp yerleşim birimlerin olan yerleri Sırbistan'a bağlanmasını, Karadağ ve Yunanistan'a Berlin Antlaşması'yla bırakılan toprakların verilmesini önermektedir.

89. Yazarının Kimliği Belli Olmayan Proje (1896): (s.330)

Petersborg hükümeti, Avrupa yönetimlerine Osmanlı Devleti'nin taksim planı çerçevesinde paylaşılmasını önermektedir. Rusya, İstanbul dahil Türkiye'nin İskenderun'a kadar olan Asya eyaletlerini, Fransa, Suriye, Filistin ve Kudüs'ü alacak, İngiltere'nin payına Mısır ve İran Körfezi'nin kıyıları (Kuveyt) düşecek, Avusturya-Macaristan, Sırbistan ve Makedonya'yı ele geçirecek, İtalya Trablus'u alacak, nihayet Yunanistan'a Tesalya, Girit ve diğer adalar verilecektir. Şu bir gerçek ki bu taksim plânı, bütün Avrupa basınında yer alacak kadar önem arz etmiştir.

90. Bresnitz Von Sydakoff'un Projesi (1898): (s.331-334)

Bresnitz'e göre, Türkiye bazı iyimserlerin ümit ettiği gibi reform yapacak durumda değildir. Bu nedenle, Avrupa gidişatına yeni bir düzen getirmiş, hatta tedbirler alma dönemine girilmiştir. Yazar, Girit açıklanmasını, 1897'de yapılan Türk-Yunan savaşını gözden geçirmektedir. Buna göre Rusya'nın, Yunanistan için kılıcı çekmesini beklememektedir. Ona göre Rusya'nın sevgili evlâdını, Bulgaristan ve Karadağlılardır. Aslında Türkiye'nin taksimi ertelenirse, durum Avrupa için daha da tehlikeli olacağı düşüncesindedir. Tüm Balkan yarımadası, biri doğu değeri de bau olmak üzere ikiye bölünmelidir. Bau bölümünde Sırp lar ve Grekler bulunacaktır. Girit, Yunanistan'a, buna karşın Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ın yeniden canlanmasına yardımcı olunması için adı geçen bu ülkeler, Avusturya-Macaristan'a bir Antant ile bağlanması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre bu bölgede, gümrük birliğinin, Avusturya-Macaristan'ın denetimi altında kurulması daha uygundur. Bresnitz, Osmanlı Devleti'nin makul ve mümkün olan en iyi taksim seçeneğinin, bu olduğunu iddia etmektedir. Zirâ bu şekilde, hem Doğu Hıristiyanlarının, hem de Avrupa'nın çıkarları korunmuş olacaktır. Onu korkutan husus, Balkan yarımadası ya Avrupa'nın, ya da Avrupa Rusya'nın olacaktır. Ona göre bir üçüncü çözüm şekli yoktur.

91. Romen Projesi (1904): (s.335)

Yazar, başkanlığını İtalya'nın yapacağı bir Doğu Konfederasyonu'nun kurulmasını istemektedir. Zirâ böyle bir Konfederasyona kaulacak olan Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ, kendi aralarında, bir diğerinin başkanlığını kabul etmesi, asla mümkün değildir. Ona göre Türkiye toprakları üç bölüme ayrılacaktır. Birincisi merkezi İşkodra olacak Arnavutluk, ikincisi başkenti Selanik olacak Makedonya ve üçüncüsü İstanbul ve Edirne'den oluşacak Avrupa Türkiye'sidir. Makedonya ve Arnavutluk, İtalyan valiler tarafından yönetilecektir. İsviçre usulü kantonal sistem getirilecektir. Resmî dil ise İtalyanca olacaktır. Ordunun görevini, Hıristiyanlardan oluşacak bir jandarma gücü yerine getirecektir. İtalya Kralı, bu Konfederasyon'un en üst koruyucusu olacaktır. Ne kadar şaşırıcıdır ki, yazarın önerilerinden bir bölümü gerçekleşmiştir.

92. İstanbul'un Taksimi Projesi (1912): (s.336-337)

Yazar, *Şark Meselesi'nin* aslında İstanbul'un kime ait olacağına ve daha sonra Çanakkale Boğazı'nın anahtarını kimin eline geçireceğinde düğümlendiğini işaret etmektedir. Ona göre, Türklerin İstanbul'da bir şey yapamayacağı ve artık tek çözümlünü, kente uluslararası hüviyet kazandırılması ile olabileceğini belirtmektedir. Bu hususla ilgili en çarpıcı örnek, Hong Kong olarak verilmiştir. Almanya Haydarpaşa'yı ve Asya'da bölümünde bulunan bir kısım araziyi, Fransa Beyoğlu ve tepelerdeki yerleri, Rusya Boğaziçi tepelerini, Avusturya Galata'yı ve deniz kıyısındaki mahalleleri, İngiltere İstanbul tarafını ve buraya bağlı mahalleleri alacak, İtalya'ya ise Trablusgarp verilecektir. Böylece İtalya, Türk başkentinin taksiminden pay alma hakkını kaybedecektir. Lâkin bu projenin yazarı, toprakların taksimi konusunda, yüzyıllar boyu birbirime rakip olan devletlerin, bu kez mahallelerin paylaşımı hususunda birbirlerine rakip olup olmayacaklarını sormamaktadır. Yazar, Türkiye'nin duyarlılığını önlemek için her mahalledeki imtiyazlı bölgeyi yönetecek Delegeler Konseyi'ne, bir tane Osmanlı Yüksek Komiseri'nin atanmasını önermektedir. Buna göre kent, açık liman olacak, Sultan ve ailesinin ikâmetgâhları, muhafaza edilecektir. Türkiye'nin yeni başkenti Bursa olacak ve Osmanlı yönetimi buraya taşınacaktır. Fakat yazar, önerisinin gerçekleşmesinin oldukça güç olduğunu farkında ki, şu sonuca varmaktadır. Ne kadar tuhaf gözükse de bu hayal ürünü rüya, gerçekleştiği takdirde, dünya barışını sağlayabilecek güzel bir düşüştür.

III) Türkiye'nin Taksimi:

93. Paris Antlaşması (1856) ve Berlin Antlaşması (1878): (s.338-340)

30 Mart 1856 tarihinde Paris Antlaşması, Romanya ve Sırbistan Prenslıklarına özerklik tanımıştır. Eflâk ve Buğdan için özerklik, 1858 Paris Konvansiyonlarıyla tamamlanmıştır. Paris Antlaşması'nın Türkiye'yi büyük devletler safına yükselttiği doğrudur. Ama aynı zamanda, onun toprak bütünlüğünü güvence altına alan Avrupa'nın vesayeti altına da sokmuştur. Karadeniz tarafı sızlaştırılmış ve Tuna üzerinde seyrüsefer serbest bırakılmıştır.

1876 yılında Sırbistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı savaşı, ertesi yıl Rusya izlemiştir. Ruslar, İstanbul kapılarını kadar gelmişler ve 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamışlardır. Lâkin bu anlaşmayı Avrupalı devletler reddetmişlerdir. Bunun üzerine 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması'nu imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre Romanya, Sırbistan ve Karadağ'a bağımsızlık tanınmıştır. Bulgaristan, Sultan'a bağlı özerk bir Prenslik haline getirilmiştir. Bosna Hersek, Avusturya tarafından işgal edilmesine karar verilmiştir. Bâbıalî ayrıca Kars, Ardahan ve Batum'u Ruslara, Kıbrıs'ın da İngiltere'ye terk edilmesini kararlaştırmıştır. Doğudaki bu köklü değişikliklerin doğal sonucu olarak Romanya, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ kralığa terfi etmişlerdir.

94. İtalya ş Türkiye Savaşı (1911-1912): (s.341-342)

Balkan Federasyonu fikrinin, pek çok siyaset yazarı tarafından ele alındığı görülmüştür. Bu amaçla, hemen her yerde örgütler kurmuştur. Balkanlar'da Yunan ve Bulgar çetelerinin eylemleri sürerken, birbiri ardına gelen Arnavut ayaklanmaları oldukça sıkını yaratmıştır. Aslında ırklar arasındaki bu uzlaşma, istahları artırmakta hatta sıkıntıları şiddetlendirmektedir. Böylece felaketin gelmesini sağlayan tohumlar, ardarda atılmaya başlanmıştır. Bundan hareketle İtalya, 1911 yılında Bingazi ve Trablus'u işgal etmiştir. Türkiye ve İtalya arasındaki savaş, bir yıl sürmüş ve 1912 yılında Lozan Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin bu bölgedeki hakimiyeti son bulmuştur. Böylece Türkiye, Afrika kıtasında bulunan son iki eyaletini de kaybetmiş oldu.

95. Dördü Balkan İtufakının Türkiye'ye Karşı Savaşı (1912-1913) ve Birinci Balkan Savaşı: (s.343-349)

Türk-İtalya savaşı, geçici Balkan itufakının dayanıksız çimentosu olmuştur. Çünkü kısa bir süre sonra Türkiye, kendini bir büyük, dört küçük devlede savaşır durumda bulmuştur. Her şeyden önce Bâbiali, Balkan itufakına karşı ciddi bir şekilde organize olmak istemiştir. Buna karşın Yunanistan, bu savaşta müttefikleriyle birlikte her ne pahasına olursa olsun kutsal amacına ulaşacağını bildirmiştir. Savaşın tarafları arasında, Barış Antlaşması'nın ön metni imzalanmıştır. Lâkin şunu belirtmek gerekir ki, anlaşma hiçbir zaman onaylanmamıştır. Zirâ, Romen-Bulgar uzlaşmasının halli sorunu, ortada kalmıştır. Berlin Antlaşması'nda, Besarabya'nın Rusya tarafından alınması ve Dobruca'nın Bulgarlar'a karşı savunması olanaksız bir sınırla Romanya'ya verilmesi, Romanya'nın çok zor durumda kalmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Romanya, iki komşu ülke arasında sınır düzeltmesi istediğini bulmuştur. Ama Bulgarlar, Romen taleplerine karşı kayıtsız kalmışlardır. Bundan dolayı büyük devletler, meseleye müdahale etmek zorunda kalmışlar ve Saint Petersburg'da yapılan Büyükelçiler Konferansı, Romanya'yı kısmen tatmin eden bir sonuçla sonuçlandırmışlardır. Buna göre Silistre, Romanya'ya verilmiştir. Romen hükümeti, her ne kadar hakemlik ilkesini resmen kabul etmediyse de büyük devletlerin nihai çözümü, Bulgaristan ve Romanya tarafından resmen kabul edilmesi, hakemlik kurumuna ciddi bir saygınlık kazandırmıştır.

96. Sırbistan ve Romanya'nın Bulgaristan'a Karşı Savaşı (1913): (s.350-358)

İş, ganimeti paylaşmaya gelince, Türkiye'ye karşı ortak hareket eden dört Balkan ülkesi, uzlaşmaları pek mümkün olmamıştır. Bu tehlikeli gelişme, şimdiki kadar ki bütün taksim projelerinde öngörülen müşterek bir durumdur. Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında bir savaş patlak vermesi kaçınılmazdır. Tam bu sırada Rusya, küçük Slav devletleri üzerindeki tüm otoritesinden yararlanarak müdahale etmiştir. Rus Çarı'nın önerdiği hakemlik, Bulgaristan ve Sırbistan tarafından resmî çekincelerle de olsa kabul edilmiştir. Bulgaristan'ın Sırbistan'la uyumsuzluğunu aralarındaki anlaşmaya göre çözmek istediğini, Sırbistan'ın ise bu anlaşmaya kimi nedenlerle geçersiz saydığı, Yunanistan'ın taraf olmadığı, içeriğini bilmediği bir anlaşmadan etkilenmeyeceğini ve bu anlaşmanın taksimi değiştirmeyeceğini, hakeme başvurulursa, hakemin kararının nihai olacağını bildirmiştir. Bulgaristan da Makedonya'nın Sırlar ve Yunanlılar tarafından işgal edildiği bulunan bölgelerine saldırmışlardır. Aslında savaş ilân edilmemiş olmakla birlikte, bilfiil başlamıştır. Sırbistan, Yunanistan ile Bulgarlara karşı bir savunma savaşına girdiğini bildirmiştir. Romanya da ordusunu tayakkuz durumuna geçirmiştir. Böylece Balkan yarımadası tamamen yanmaya başlamıştır. Öte yandan Türk ordusu, Midye-Enez çizgisini geçip Edirne'ye yaklaşmıştır. Bundan hareketle Bulgaristan, doğunun beş devletini, kendisine karşı bir araya getirmeyi başarmıştır. Oysa Türkiye'ye, sadece bu devletlerden dördü saldırmıştır. Daha sonra 20 Temmuz 1913 tarihinde Bâbiali, ilgili devletlere bir nota göndererek, isteklerinde ısrarlı olduğunu bildirmiştir. Aslında bu nota, Bulgaristan için bir ultimatom niteliğinde-

dir. Bulgar Hükümeti, barışı imzalamakta acele etmiş, fakat Osmanlı Devleti'ne iade etmek zorunda olduğu yerleri boşaltmamıştır. Öte yandan Osmanlı Hükümeti, başkentini ve Çanakkale Boğazı'nı koruyabilmek amacıyla, Enez'den başlayan bir sınırın Meriç Nehri'ni izleyebileceğini savunmuştur. Sınır çizgisi, yapılması gerektiği gibi barış anlaşmasında çizilememiştir. Bunun amacı, Bulgaristan tarafından çıkarılan güçlükleri bir kenara itmek ve en kısa zamanda delegelerin Londra'da toplanmalarını sağlamaktır. Güçlükleri önlemek amacıyla Osmanlı Hükümeti, doğrudan doğruya Bulgar Hükümeti'ne başvurmuş ve sınırın, Edirne'ye kadar çizilmesi gerektiği hususundaki görüşünü açıklamaya çalışmıştır. Aslında Osmanlı Devleti, bu meselenin Bulgaristan ile diplomatik yollardan çözümlenebileceğini ummaktadır. Ancak Bulgarların işgal ettikleri topraklarda yaptıkları ve eski müttefikleri tarafından da müşahede edilen korkunç zulüm ve barbarlıkları, Osmanlı Hükümeti'ni, diplomatik çözümü beklememe noktasına itmiştir. Arkasından Osmanlı orduları, Edirne'ye taarruz ederek, Edirne'yi tekrar geri almıştır. Bulgaristan artık köşeye sıkışmıştır. Yunanistan, Bulgaristan'ın barış koşullarını kabul etmeden mütareke yapılmasını istemiştir. Bulgaristan'ın koşulları kabul etmesi halinde, mütarekenin imzalanabileceğini, Bulgarların kötü niyeti konusunda çok acı deneyimleri bulunduğunu, bu nedenle önceden ve oldukça ayrıntılı biçimde barış koşulları saptamadan, zafer meyvelerinin toplanamayacağını belirtmiştir.

97. Bükreş Konferansı ve Bükreş Barış Antlaşması: (s.359-378)

Bükreş Barış Konferansı, II. Balkan Savaşı'nı sona erdiren bir konferanstır. Müzakere masasında oldukça büyük tartışmalar olmuştur. Özellikle Bulgarların, kendileri olmamış olsaydı, Türklerin bütün Makedonya'yı işgal edeceği düşüncesini ileri sürmeleri oldukça ilginçtir. Dolayısıyla Türkleri bu bölgeden atan bir milletin, Makedonya'dan çok az bir parça almasının, fevkalâde üzücü olduğunu ifade etmişlerdir. Bulgar heyeti, Balkanlarda sürekli, dengeli ve hakça bir barışın, milliyetler ilkesi esasına göre gerçekleştirilebileceği kanısındadır. Bununla birlikte, müttefiklerle Türkiye'den alınan toprakların taksimi konusunda, fiili durumu nazarı itibara alan bir anlaşma akdedilmişdir. Bulgaristan tarafından yapılan fedakârlıklar ile ekonomik ve ulusal gelişmesinin icaplarına uygun destek bulacaklarını ve durumlarını düzelteceklerini ümit etmişlerdir. Büyük devletler tarafından ileri sürülen çekinceler, Yunanistan ve Sırbistan'ı doğal olarak heyecandırmıştır. Yunanistan, anlaşmanın tadiline karşı çıkma hususunda ısrarlı davranılmasını istemiştir. Lâkin şunu belirtmeliyiz ki, Hristiyan ülkeler arasında akdedilen bu çeşit anlaşmaların tadiline, bugüne kadar hiç rastlanmamıştır. Büyük devletlerin inceleme ve tadil etme hakları, sadece Hristiyan ülkelerle Türkiye arasında akdedilen anlaşmalar için söz konusu olmuştur. Bütün bunlardan sonra 28 Temmuz 1913 tarihinde, Bükreş Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bununla birlikte Türkiye ile Bulgaristan arasında 29 Eylül 1913 tarihinde, ayrıca bir anlaşma kaleme alınmıştır. Fakat yine de Bulgarlar, Bükreş'te imzalanan anlaşmadan memnun değildirler. Sürekli olarak o kadar güçlükle sağlanabilen bu barışı, tehdit etmektedirler. Bütün istatistikler, Bulgaristan'ın Bükreş Antlaşması ile feda edilmediğini kanıtlamaktadır. Hatta Bulgaristan, Romanya'dan sonra ikinci sıradadır. Her ülke, eskiden ulaştığı en büyük ve en yüksek noktaya gelmek isteseydi, Avrupa haritası tamamen altüst olurdu. Bundan hareketle herkes, beklenülürüni gerçek gücüne oranlı olarak ayarlamak zorundadır ve çok işahlı olmak yeterli değildir. Aslında bundan daha fazlasını talep etmek, komşularının haklarına tecavüz etmek demektir. Dolayısıyla büyük devletler, Avrupa'nın stratejik ve iktisadi açılarından bu kadar önemli olan bu bölgenin, paylaşma hususunda kolay kolay uyuşamayacağı bir gerçektir. Ama, Türklerin de prestijlerini ve onurlarını kaydetmeden ayakta kalabilmek için kendi içindeki uyuşmazlıkları terketmeleri ve akıllı biçimde ve ısrarla çalışmaya yönelmeleri gerekmektedir.

Değerlendirme :

İnsanlık tarihinin en muazzam devletlerinden biri olan Devlet-i Âli Osmaniyeye karşı, Hıristiyanların altı yüz yıl boyunca hazırladıkları taslaklar, yukarıda ifade edildiği gibidir. Bu taslaklardan hiç biri, tam olarak uygulamaya konulmamıştır. Ama bütün Avrupa'da, mahir bir biçimde sürdürülen bu propaganda, yavaş yavaş Devlet-i Âli Osmaniyeye'nin yapısına sızmış ve onun dağılmasını sağlamıştır. Bundan hareketle dağılma sürecini kısaca özetlemek gerekirse, şöyle demek mümkündür:

1570'teki İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra, Osmanlı'nın deniz gücü zayıflamaya başladı. Cezayir, Tunus, Trablus ve Mısır, sadece kağıt üzerinde Sultan'ın hükümrانlığına bağlıdır. XVIII. yüzyılda Avusturya ve Rusya'nın Türkiye'ye açtıkları savaşlar, 1699'da Macaristan'ı ondan kopardı. 1718'de Eflâk ve Sırbistan'ın bir bölümü ayrıldı; sonra 1739'da tekrar geri alındı. Karadeniz kıyılarını ve Kırım bağımsızlığını ilân etti. Bâbüali XIX. yüzyılın başında İonya Adaları'nı 1797'de, Gürcistan'ı 1799'da, Prut'a kadar Besarabya'yı 1812'de, Yunanistan'ı 1829'da ve Ermenistan'ı akabinde kaybetti. 1830'da Cezayir, 1832'de Samon ve Dinyedter'e kadar Besarabya elden çıktı. Daha 1829'da Edirne Antlaşması'yla Eflak, Buğdan ve Sırbistan, Türkiye'den ayrılmaya başladı. 1841'de Mısır bağımsız oldu. 1861'de Karadağ özerkliğine kavuştu. Kırım Savaşı'ndan sonra bir duruklama oldu ve bununla birlikte 30 Mart 1856 tarihinde Romanya ve Sırbistan prensliklerine, özerklik tanındı. Eflâk ve Buğdan, 1858 Paris Konvansiyonları'yla özerkliğini tamamladı. Paris Antlaşması'nın Türkiye'yi büyük devletler safına yükselttiği doğrudur. Fakat Osmanlı'nın toprak bütünlüğü güvence altına alması, Avrupa'nın vesayeti altına girmesini sağladı. Bu bağlamda Karadeniz tarafsızlaştırılarak, Tuna üzerinde seyrişefer serbesüsü sağlandı. Görüldüğü gibi Osmanlı devleti, sürekli olarak aşınmaktadır. Bu süreç, artık hiç kimse ve hiç şekilde durdurulamaz. 1876'da Sırbistan'ın başlatığı savaşı, ertesi yıl Rusya izledi ve Plevne'de Romanya ordusu tarafından desteklendi. Ruslar, İstanbul kapılarına dayandılar ve Bâbüali ile 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması'nı imzaladılar. Ama Avrupa bu anlaşmayı reddetti. 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması, adı geçen anlaşmanın yerini aldı. Buna göre Romanya'nın, Sırbistan'ın ve Karadağ'ın bağımsızlığı tanındı. Bulgaristan, Sultan'a bağlı bir prenslik oldu. Daha sonra Bosna-Hersek, Avusturya tarafından işgal edilip yönetildi. Ayrıca Bâbüali, Rusya'ya Kars, Ardahan ve Batum'u verdi. Nihayet Kıbrıs Adası, İngiltere'ye terk edildi. Doğu'daki bu köklü değişikliklerin doğal sonucu olarak Romanya, Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ, krallığa terfi etti. Lâkin Avusturya ve Rusya'nın uzlaşmasına rağmen, Balkanlardaki ateş külleri, için için yanmaya devam etti.

Altı yüzyıl boyunca Hıristiyan güçler, Osmanlı Devleti'ne saldırmışlardır. Buna paralel olarak sakin ve sessiz bir şekilde oturan diplomatlar ve politika yazarları, bir kısmını gözden geçirmiş bulunduğumuz *"Türkiye'nin taksim planlarını"* hazırlamışlardır. Fakat dini inançlar, artık güç kaybına uğramıştır. Hıristiyan devletler, Müslüman devletlere karşı mücadelelerinde, ortak bir hareket içinde bulunmamaktadır. İktisadi çıkarlar, Hıristiyan devletleri, bölmektedir. Krallar ve prenslerin, harisane duyguları, haçlı zihniyetini parçalanmasına neden olmuştur. Daha sonra *"hasa adamın"* büyük devletlerin korumasına ihtiyaç duyduğu belirlenince, birbirleri arasındaki rekabetin sonucu olarak Türkiye coğrafyasının paylaşılması meselesi, uzun süre ertelenmesine neden olmuştur. Buna rağmen Avrupalı devletler, Türkiye'yi parçalamak için sonsuz bir gayret içine girmişlerdir. Özellikle büyük devletler arasında Osmanlı Devleti'nin kalıntılarını paylaşmak için birtakım formüller aranmıştır. Dönemin en güçlü ülkeleri, doğu halklarının şu ya da bu imparatorluk tarafından ilhâk edilmeden, kendi kendilerini idare edebilecekleri görüşünü kabul edememektedirler. Bu da oradaki milletlerin, sadece efendi değiştirmeleri manasına gelmektedir. Onlara göre Türkiye, büyük devletlerin çıkarına uygun olarak ve onları tatmin edecek biçimde paylaşılmalıdır.

Aslında Osmanlı Devleti, birden bire yok olmadı. Yavaş yavaş ve asırlar boyu parçalandı. Peki, bu yok oluşün sebepleri nelerdir? Öncelikle dünyanın bütün büyük imparatorluklarının sonunu getiren nedenler mevcuttur. Bunlar toprakların çok genişlemesi, kendilerine tâbi milletlerin farklılıkları, bunları bir bütün haline getirilmesinin olanaksızlığı ve onlara milli bir şuur kazandırılması, nihayet toplumsal bir temele dayanmayan askeri güçlerin yığın haline dönüşmesini, kaçınılmaz bir biçimde izleyen disiplini ve otorite kaybıdır.

Genel nitelikli bu nedenlere, Türkiye bakımından önemli bir başka neden daha vardır. Halk topluluklarını ayağa kaldıran ve güçlü bir âmil olan din. İslâm ve Hıristiyanlık arasında her zaman için şiddetli bir düşmanlık ortamı olmuştur. Zira, İslâmiyet, sadece maneviyatı yönetmek ve ruhu teselli etmek için değil, aynı zamanda adalet dağıtmak ve devletin idaresine katılmak iddiasındadır. Dinî hoşgörüyü azami derecede dikkat eden Türkler, egemenlikleri altındaki halklara, dinî özgürlük ve eğitim alanında özerklik vermemiş olsaydı, Müslümanlarla Hıristiyanların birlikte yaşamaları pek mümkün olmazdı. Kabul etmek gerekir ki, bunun sonucu olarak Bâbîali'ye bağlı Hıristiyan milletler, normal bir şekilde gelişme olanağını bulmuşlar ve tam bağımsızlığa doğru emin adımlarla gümüşlerdir. Balkan milletleri, İslâm düşmanlığını, soyaçekimin de etkisi ile yıldan yıla artırmışlardır. Hıristiyan kardeşlerin hataları itiraf edilmeden, bilinçsizce ya da sessiz bir mutabakatla, çabuk unutulmakta, buna mukabil Türklerin en ufak yanlışlığı, hemen artırılmakta ve intikam çığlıklarının atılmasına neden olmaktadır. Öte yandan Türklerin verdikleri söze uygun hareket etme gelenekleri Osmanlı tarihinde akdedilen anlaşmalara büyük bir sadakat gösterilmesi sonucunu vermiştir. İşte bundan dolayıdır ki, Türkiye'de uzun süre oturan çok sayıda kimsenin, Türklere duydukları sevginin nedeni budur.

Daha sonraları Dördü Balkan İttifakı ile Türkiye arasında savaş patlayınca, Avrupa'nın büyük devletleri korkuya kapılmışlardır. Zira nükteli bir şekilde söylemek gerekirse "*Şark Meselesi, aslında bir Garp meselesidir*". Fransız diplomat Stephen Pichon dediği gibi, "*Bize okulda öğretildiği veçhile ve bütün tarihçilerle diplomatların, kendi kendilerine sordukları gibi, büyük devletlerin karşı çıkarlarının onları silahlı bir çavuşmaya sürükleyeceği bir durum olmasaydı, Şark Meselesi ortaya çıkar mıydı?*" (s.367) sorusunu sorulmalıdır. İşte bundan dolayı *Şark Meselesi* ortaya çıkmışsa da büyük devletler arasında savaş çıkmamıştır. Bundan hareketle Balkan ülkelerinin silaha sarılarak, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmaları rahatsızlık uyandırmıştır.

Aslında Mösyo Djuvara'nın yazdığı bu kitabın, ne kadar ilgi çekici olduğunu, telkin ettiği düşünceleri ve olaylardan alınacak dersleri vurgulamak amacıyla, yeteri kadar anlattığımı düşünüyorum. Her şeyden önce *Şark Meselesi* ile ilgili tarihi ya da siyasi konularla uğraşanlar, birçok ülkenin kitaplığında bulunan ve pek çok belgeyi toparlayarak yaptığı bu çalışmayla, kendisine teşekkür borçludur. Ashnda yaptığı iş, sadece belgeleri bir araya getirmekten ibaret değildir. Bu projelerin ortaya atıldığı zaman çerçevesi içinde, okuyucuyu özel olarak ilgilendiren noktalarda, ona kişisel araştırmalar yapma imkânı vermiş ve bazı referanslarla, araştırmasını zenginleştirmiştir. Bundan dolayı bu çalışma, büyük bir özenle, bilgili bir şekilde ve duyarlılıkla yapılmıştır. Bu yüzden her türlü övgüye layıktır. Mösyo Djuvara, kitabına 1570 yılından 1913 yılına kadar ki gelişmeleri, yapılan ya da yapılmak istenen değişiklikleri gösteren haritalar eklemiştir. Bunlar, son derece yararlı belgelerdir. Mösyo Djuvara, hem diplomat, hem de tarihçi olduğu için incelediği paylaşma projelerinden ayrı olarak, Türkiye'nin son anlaşmalarla taksim konusunda da teorik projelerden sonra fiili taksim planları hakkında da bilgi vermiştir. Ashnda yapının sonuç bölümüne dikkat çekmek istiyorum. Bu bölüm, hem siyasi hem de tarihi bir nitelik taşır. Yazarın değerlendirmeleri, saygın niteliklerini vurguladığı Türkler açısından bile akılcı ve tarafsızdır. Doğu'yu ilgilendiren konularda, incelemelerinden olduğu gibi, diplomatik mesleğinin sağlamsız bulunduğu engin bilgiden, insanlar ve konular hakkındaki geniş deneyiminden esinlenerek, herkese sağlıklı tavsiyelerde bulunmaktadır. Görüşleri daha ziyade iyimserdir.

Kuşkusuz, son derece geniş olan bu konunun, her yönü ile ele aldığımız ve yenilikler getirdiğini söylemek şarttır. Zirâ, şimdiiye kadar bilinmeyen altı yeni proje sunulmuştur. Bunlardan bir tanesi Linguet ile ilgilidir. Ayrıca 1571 İnebahtı Deniz Savaşı'yla alakalı, ama bilinmeyen bir belge yayımlanmıştır. Bütün bu paylaşma tasaklarını gözden geçirdikten ve bunların doğal sonucu olan nihai taksim incelendikten sonra bu olaylardan ne gibi dersler çıkarılması gerektiği incelenmiştir. Aslında Türklere karşı duyulan geleneksel kin, nefret ve daha sonra onları Asya'ya sürme hususundaki çok sayıda projenin kökenini, Hıristiyanlık ve Müslümanlık arasında bulunan, ortadan kaldırılması olanaksız düşmanlıkta aramak gereklidir. Türkler daha Avrupa'ya ayak basmadan önce, Haçlıların başarısızlığından rahatsız olan Katolik yazarlar ve düşünürler, Müslümanları özellikle Filistin'den kovmak amacıyla, ortak eyleme geçilmesi konusunda görüş oluşturma çabalarına girişmişlerdir. Bu konuda yazı yazar tanınmış politika yazarları arasında Pierre du Bois, Marino Sanuto, Hayton, Raymond Lulle ile Guillaume de Nogaret gibi kişilerdir.

Osmanlı Devleti'nin taksimi hakkında, yaklaşık yüz kadar proje gözden geçirilmiştir. Bu paylaşmaya, sadece komşu ülkeler değil, uzaktaki ülkeler de kaulmuşlardır. Hatta bu yetmiyor gibi İstanbul, uzlaşmaya varılmasını önleyen en önemli konu olduğu için bu kent de taksimi ayrıca ele alınmıştır. Ele alınan projeler üzerinde yaptığımız istatistikî veriler, bizi ilginç sonuçlara ulaştırmıştır. 90 kişi, ayrı zamanlarda ve ayrı mekânlarda projelerini kaleme almıştır. Bunların meslekî gruplara göre dağılımı şöyledir: 18 din adamı, 13 kral, 8 asilzâde, 4 siyasetçi, 16 diplomat, 26 düşünür/bilimadamı/filozof ve 4 askerden oluşmaktadır. Adı geçen bu meslek gruplarının, ülke dağılımlarına göre ilk beşi şu şekildedir: 36 Fransız, 14 İtalyan, 8 Alman, 8 Avusturyalı, 5 Yunan ve 4 Rus'tur. Bunun dışında Macar, Korsikalı, Bulgar, Sicilyalı, Polonyalı ve Ermeni birer, Venedikli, Hollandalı ve Romanyalı ikişer, İspanyol üç kişiden oluşmaktadır.

Romanya'nın, Belçika ve Lüksemburg'daki Büyükelçisi ve Belgrad eski işgüzarı, Sofya Başkonsolosu ve İstanbul Elçisi olan ve daha önce de ifade edildiği gibi *Tıandafir G. Djuvara* tarafından kaleme alınan kitabın orijinal adı "*Cent Projets de Patage de la Turquie, Paris, Felix Alcan*"dır. Kitabın ilk baskısı, 1999 yılının Şubat ayında yapılmıştır. Bu faydalı eser, *Pulat Tacar* aracılığı ile günümüz Türkçe'sine aktarılmıştır. Sayın *Tacar* tarafından mükemmel bir tercüme ile Türkçemize kazandırılan bu eser, ilim dünyasında heyecan uyandırmıştır. Anlatım için seçilen kelimeler, hassasiyetle kullanıldığından hiçbir şekilde anlam kayması veya karmaşasına yol açmamıştır. Az sayıda yazım veya baskı hatası mevcut olsa da genel manada dizgi oldukça başarılıdır. Kitapta yer alan haritalar, "*Sipapress Basın Ajansı*" tarafından yayıma hazırlanmıştır. Kitap, *Gündoğan Yayıncılık* tarafından basılmıştır. Bu eserin yayıma hazırlanması, sayfa ve kapak düzeni, düzelti, baskı ve cilt gibi işlemlerde emeği geçenlerin yoğun ve iyi bir çalışma yapıkları görülmektedir. Lâkin şunu belirtmeden geçemeyeceğim bir husus var ki, bu denli önemli bir konuyu içeren bu kitabın baskı kalitesi, oldukça kötüdür. Özellikle kağıt kalitesinin, son derece kötü olması, ele alınan konunun ehemmiyeti açısından düşündürücüdür. Denilebilir ki bu eserin, tek ve en kötü yanı budur.

Sonuç olarak şunu demek lâzım ki, 701. yılında Devlet-i alî Osmanîye'ye, 76. yılını kutlayan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve sonsuza dek yaşayacak yüce Türk milletine rağmen, bu projelerin veya tasakların hayata geçirilmesinin son derece zor olduğunu belirtsem de her Türk geninin, bu hususla ilgili olarak her zaman ve her yerde uyamak ve hazırlıklı olması gerektiğini belirtmek isterim.

SOYALP TAMÇELİK

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma Görevlisi

